

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/10, p. 49-80

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11999>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Halit EV – Doç. Dr. Hasan MEYDAN

This article was checked by iThenticate.

İMAM HATİP LİSELERİNDEKİ DİN EĞİTİMİNİN NİTELİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR: OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE DAYALI NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

İbrahim AŞLAMACI**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İmam-Hatip Liselerinde sunulan din eğitiminin niteliği ile ilgili sorunların, bu okul yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma modelinde yapılandırılmıştır. 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Türkiye kapsamlı olarak yürütülen araştırmada, TÜİK'in Türkiye Bölgeler Sınıflandırması Düzey 1'den hareketle belirlenen 12 ildeki 24 farklı İmam-Hatip Lisesinden toplam 25 okul yöneticisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış mülakat formları kullanılmış olup, okul yöneticileriyle yapılan yüz yüze görüşmelerle veriler toplanmıştır. Betimsel analiz yöntemiyle çözümlenen bu veriler ışığında araştırmada elde edilen bazı sonuçlar şu şekildedir: İHL okul yöneticilerinin büyük çoğunluğu, okullarındaki din eğitiminin niteliğini istenilen düzeyde olmadığını ifade edip, yetersiz bulmaktadır. Görüşme yapılan İHL okul yöneticileri, okullarında sunulan din eğitiminin niteliğini etkileyen çeşitli sorunlar olarak, bu okulların öğrenci, öğretmen ve veli profili ile müfredat yapısına ilişkin niteliksel sorunlara değinmektedir. Yine bu okullarda mesleki yeterlik kazandırmaktan ziyade akademik başarının öncelenmesine, fiziksel, çevresel ve ekonomik sıkıntılara ilişkin de çeşitli sorunları dile getirmektedirler. Araştırma kapsamında ayrıca İHL okul yöneticileri, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini geliştirmeye yönelik çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Liseleri, Din Eğitiminde Nitelik, Okul Yöneticileri, Problem

* Bu makaledeki veriler, Değerler Eğitimi Merkezi tarafından finanse edilen İmam-Hatip Araştırmaları Projesi kapsamında elde edilmiştir. Araştırmayı destekleyen Değerler Eğitim Merkezi yetkililerine katkılarından dolayı teşekkür ederim.

** Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü (Din Eğitimi), El-mek: ibrahim.aslamaci@inonu.edu.tr

---

**THE PROBLEMS WITH THE QUALITY OF THE RELIGIOUS
EDUCATION OFFERED AT THE IMAM-HATIP SCHOOLS: A
QUALITATIVE RESEARCH BASED ON THE OPINIONS OF THE
SCHOOL ADMINISTRATORS**

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the problems with the quality of the religious education offered at the Imam-Hatip Schools in accordance with the opinions of these school administrators. The research is structured in a qualitative research model. During the spring term of 2015-2016 academic year in Turkey, a study group consisting of 25 school administrators from 24 different Imam-Hatip Schools established on the basis of The classification Level 1 of Turkey's regions of TUIK (Turkish Statistical Institute). Semi-structured interview forms developed by the researcher were used, and face-to-face interviews with school administrators were collected. Descriptive analysis method was used in the analysis of the data obtained. Some of the results obtained in the research are as follows: According to majority of the IHL school administrators, the quality of religious education in their schools is not at the desired level, it is inadequate. The interviewed IHL school administrators refer to the various problems affecting the quality of religious education offered in their schools, related to the profiles of students and teachers and parents, and the curriculum structure of the schools. They also express various problems related to physical, environmental, and economic troubles. Within the scope of the research, İHL school administrators have made various suggestions to improve the quality of religious education in these schools.

STRUCTURED ABSTRACT

When quality is taken to mean being the best and putting out the best, qualified education can also be achieved by raising the best students. The best students can also be provided with well-prepared training programs and multi-media training courses designed for the implementation of these programs, and qualified personnel to carry out this process. In other words, for qualified education it is important that the elements of education are also qualified.

Imam-Hatip schools are the deepest-rooted education institutions in Turkish education history. However, throughout the years of the Turkish Republic, these schools have constantly become a controversial issue in terms of their number, structure, student and alumni profiles. It is a matter of curiosity about the quality of religious education offered in Imam-Hatip Schools, especially have lived a significant quantitative increase since 2012. Studies are continuing to improve the quality of education in these schools.

The main purpose of this study is to examine the problems with the quality of the religious education offered at the Imam-Hatip Schools in accordance with the opinions of these school administrators. In this context, the following questions were searched in the research.

Turkish Studies

- How do IHL school administrators assess the quality of religious education in these schools in their current state?
- According to the IHL school administrators, what kind of problems are faced with the quality of religious education in these schools?
- IHL school administrators, what kind of solution proposals offers to improve the quality of religious education in these schools?

The research is structured in a qualitative research model. During the spring term of 2015-2016 academic year in Turkey, a study group consisting of 25 school administrators from 24 different Imam-Hatip Schools established on the basis of The classification Level 1 of Turkey's regions of TUIK (Turkish Statistical Institute). Semi-structured interview forms developed by the researcher were used, and face-to-face interviews with school administrators were collected. Descriptive analysis method was used in the analysis of the data obtained.

Some of the results obtained in the research are as follows: According to majority of the IHL school administrators, the quality of religious education in their schools is not at the desired level, it is inadequate. The interviewed IHL school administrators refer to the various problems with the quality of religious education offered in their schools, related to the profiles of students and teachers and parents, and the curriculum structure of the schools.

All of the IHL school administrators who participated in the survey pointed to a problem with the quality of religious education, arising from the student profile in these schools. In this context, the student-centered some problems expressed by the school administrators like this: inadequacy of students in terms of academic achievement, the presence of students who come to these schools for a variety of reasons unwillingly, students who want to study in different areas of the university outside theology, do not care about vocational courses, students who did not read in Imam-Hatip Secondary Schools had inadequate religious knowledge background, and undesirable behaviors of students who did not have Imam Hatip consciousness.

The interviewed IHL school administrators expressed the problems arising from the teacher profile, especially vocational courses teachers, that affect the quality of the religious education in these schools. The most important issue that participants put forward in their views as problems related to vocational courses teachers is that they are involved without being well trained in the faculty of theology, and without having competencies. In addition, IHL school administrators have stated that vocational courses teachers in the schools are ineffective in influencing their students, communicating well with them, disliking themselves and their lessons, renewing themselves and taking ownership of their schools.

IHL school administrators who participated in the research pointed to various problems in their views in terms of student's parents in their schools. In this context, the majority of the participants expressed the concern that the parents were indifferent to the student's education process. In addition to this, administrators stressed some problems regarding student's parents such as the high and different expectation of

them from these schools, the existence of parents from different social groups, and the economic and pedagogical inadequacies of some parents.

Some of the school administrators pointed to a variety of curricular-based problems affecting the quality of religious education in their schools. The most frequently highlighted problem in this context is that the curriculum are very heavy and intense. Participants also expressed the intensification of vocational courses in the final classes, the excess of class hours, the difficulty of implementing their curriculum as problems.

IHL school administrators have frequently expressed, with the exception of the above-mentioned problems, physical problems, and the excellence of academic achievement rather than vocational competence in these schools, with the quality of religious education in the schools. To a lesser extent, the intensity of social activities in these schools, environmental and economic problems are also other problems addressed by the participants.

Within the scope of the research, IHL school administrators have made various suggestions to improve the quality of religious education in these schools. Some of these suggestions are taking the necessary measures to ensure students who are academically more successful, and prefer these schools to their own will to this schools; working teachers who are well-educated and selective in these schools; simplification of these school curriculum and diversification in accordance with student orientations. When analyzed the suggests that IHL school administrators offer, it seems that they are in the related to the problems of general education system of Turkey such as the provision of school, family and environment coexistence in education.

Keywords: Imam Hatip High Schools, qualification in religious education, school administrators, problem

Giriş

Sözlükte “bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği, kalite” (TDK, Türkçe Sözlük) şeklinde tanımlanan nitelik, eğitimde değer yüklü bir kavram olarak, değerlendirmede esas alınan ölçüt ve standartlara göre anlam kazanmaktadır. Bu nedenle “var” ya da “yok” demekten çok, kötüden mükemmele, düşükten yükseğe doğru bir dereceyi/düzeyi ifade etmektedir (Özgüven, 1991). Eğitimde niteliğin nasıl tanımlandığı, tanımlamayı yapanların felsefi bakış açılarına, amaçlarına, ihtiyaçlarına ve önceliklerine göre değişebilmektedir. Bu nedenle etkililik ve verimlilik gibi kavramlar, nitelik/kalite kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılabilir (Karip, 2007). Eğitimde çok boyutlu açılardan ele alınan kavram, genelde eğitim uygulamalarında en iyiyi ve en mükemmeli bulma anlamında kullanılmaktadır (Demirel, 1991). Diğer bir açıdan eğitimde nitelik, “eğitim sürecinde yer alanların tümünün kendilerini daha iyi hissetmelerini ve başladıkları noktadan daha iyi bir duruma ulaşabilmelerini sağlayan her şey” olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 2017).

Eğitimde nitelik göreceli bir kavramdır. Niteliğin göreceliliği öncelikle kişi ve durumlara bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı durum farklı kişilere göre farklı algılanabilir, ya da aynı kişi farklı zamanlarda farklı değerlendirmelerde bulunabilir. Bu durum eğitimde niteliğin betimlenmesinin ve ölçülmesinin güçleşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle çoğu kez nitelik ile nicelik kavramları birbirinin yerine geçmekte ve eğitimin niteliği, niceliğin bir değişkeni gibi kullanılmakta ya da niceliksel göstergeler üzerinden tanımlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin

---

Turkish Studies

öğretmen başarısını sınıfını geçen öğrenci sayısı ile ölçmek ya da değerlendirmek gibi (Demirel, 1991). Bu duruma uygun olarak özellikle uluslararası karşılaştırmalarda da eğitimin niteliğine ilişkin değerlendirmelerin, daha çok nicel veriler üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, sınıf büyüklükleri, öğrenci başarı oranları, öğretim tür ve düzeylerine göre okullaşma oranları, cinsiyet ve çeşitli nüfus özelliklerine göre okullaşma oranları, eğitime ayrılan bütçenin büyüklüğü vs. gibi sayısal göstergeler, eğitimde niteliğin tanımlanmasında kullanılmaktadır (Aksoy, 2017). Bazı durumlarda ise nitelik ve nicelik kavramları birbirinin zıddı iki kavram gibi anlaşılabilir, eğitimde niceliksel artışların, niteliği yani verilen eğitimin kalitesini düşüreceği varsayılmaktadır. Aslında bu kavramlar iç içe olan kavramlardır. Belirli bir niteliğe ulaşabilmek için öncelikle belirli bir sayısal büyüklüğe ihtiyaç vardır (Özguven, 1991). Yani eğitimde nitelik arayışları, belli bir niceliksel artıştan ya da eğitimde temel ihtiyaçların karşılanmasından sonra söz konusu olabilmektedir.

Nitelik, en iyi olmak ve en mükemmeli ortaya koymak anlamında ele alındığında, nitelikli eğitim de en iyi öğrencileri yetiştirmekle mümkün olabilir. En iyi öğrenciler de iyi hazırlanmış eğitim programları ve bu programların uygulanması için düzenlenmiş çok ortamı eğitim durumları ile en önemlisi de bu süreci yürütecek nitelikli insan kaynağı (öğretmen, yönetici, denetçi vs) ile sağlanabilir (Demirel, 1991). Yani nitelikli bir eğitim için eğitimin unsurlarının da nitelikli olması önem taşımaktadır.

Bir eğitim sisteminin kalitesine yönelik değerlendirmelerde eğitimle ilgili göstergeler önemli yer tutmaktadır. Eğitimle ilgili göstergeler öğrenenler, öğrenme ortamı, öğrenmenin içeriği, öğrenme ve öğretme süreci ve bu sürece yönelik çıktılar şeklinde sıralanmaktadır (UNICEF, 2000). Eğitimde nitelik ile ilgili üzerinde en çok durulan boyut ise, eğitimin çıktılarıdır. Eğitim programlarının çıktı boyutuna ilişkin yapılan değerlendirme sonuçlarına göre, eğitimin niteliği konusunda bir yargıya varılmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de bu yargıya varma işlemi daha çok ülke çapında merkezi olarak yapılan sınav sonuçları kullanılarak yapılmakta ve her okul bu yarışta yerini almaya çalışmaktadır (Demirel, 1991).

Genel olarak bir öğrenme yeri olarak tanımlanan okullardan beklenen, söz konusu öğrenmenin etkili bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Okullar kendilerinden beklenen amaç ve fonksiyonları gerçekleştirebildikleri, hedefledikleri nitelikleri haiz öğrenciler yetiştirebildikleri ölçüde, nitelikli eğitim hizmeti sunmuş olabilmektedir. Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde ortaöğretim düzeyinde yer alan başlıca kurumlardan birisi de İmam-Hatip Liseleridir. Bu okullarının en önemli yasal dayanağını oluşturan Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nda kuruluş amacı, din hizmetlerini yürütecek din görevlileri yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Ancak kırsaldan kente göçle birlikte 1960’lı yıllardan itibaren toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşüm, bu okulların kuruluş amacını aşmalarını da beraberinde getirmiştir. Kuruluş amacı her ne kadar din görevlisi yetiştirmek olsa da, bu okullar aynı zamanda çocuklarının daha fazla din eğitimi almalarını talep eden, ancak onların din görevlisi olmalarını istemeyen aileler için devletin sunduğu sistem içerisindeki tek seçenek haline gelmiştir. Böylece muhafazakâr kesimin ortaya koyduğu talep ve ihtiyaç, bu okullara görünür din görevlisi yetiştirme işlevlerinin yanında, diğer görünür temel amaçları olan yüksek öğrenime hazırlama niteliğini kazandırmıştır (Aşlamacı, 2014; Mermutlu, 2008; Gökaçtı, 2005). Bu durum 1973 yılında çıkartılan ve halen yürürlükte olan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile tescillenmiş, liselere dönüştürülen bu okulların amacı, kanunun 32. maddesinde “*İmamlık-hatiplik ve Kuran kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilebilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca açılan, ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan kurumlar*” şeklinde tanımlanmıştır.

Kuruldukları günden beri sayıları, fonksiyonları, müfredatı, öğrenci ve mezunlarıyla sıklıkla Türkiye gündemine taşınan ve bilimsel/pedagojik zeminden ziyade politik/ideolojik düzlemde

Turkish Studies

tartışılan bu okullar, alınan politik kararların da etkisiyle inişli çıkışlı bir tarihi seyir izlemiştir. AK Parti hükümetinin Türk Eğitim Sistemini yeniden yapılandırma kapsamında 2012 yılında yaptığı yasal düzenlemelerle, bu okulların orta kısımlarının yeniden açılması ve üniversite giriş sisteminde uygulanan katsayı uygulamasına son verilmesi, bu okul ve öğrenci sayılarında ciddi bir artış yaşanmasına yol açmıştır (Aşlamacı, 2014b; Akyüz, 2016). Bu süreçte sayıları hızla artan İmam-Hatip Liselerinin bu yoğunluktaki niceliksel artışına mukabil, bu okullarda sunulan eğitimin/din eğitiminin niteliğinin ne düzeyde olduğu merak konusudur. Bu okullardaki eğitimin niteliğinin geliştirilmesine yönelik arayışlar ve çalışmalar¹ devam etmekle birlikte, konunun yeterince bilimsel çalışmalarda ele alındığını söyleyebilmek güçtür.

İlgili alanyazında Türkiye’de eğitimin niteliğini etkileyen çeşitli sorun alanlarından bahsedilmektedir. Bu sorunlar eğitim sisteminin yapısı, işleyişi, yönetimine ilişkin olabildiği gibi; bina, araç-gereç ve para gibi maddi girdilerle; yönetici, öğretmen, denetçi, öğrenci ve yardımcı personel gibi insan girdileriyle; öğrenme ve öğretme sürecindeki etkileşim yetersizliğinden ya da değerlendirme ölçüt ve uygulamalarıyla da ilişkili olabilmektedir (Gökçe, 2010). Milli eğitim sisteminin bir parçası olarak, İmam Hatip Liselerinin de bu sorunlardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu genel sorunlarla birlikte her tür ve kademedeki okullar özelinde, niteliği etkileyen sorunlara ilişkin ilgili paydaşlardan geribildirim alınarak daha detaylı durum tespitlerinin yapılması, bu hizmetlerdeki eksikliklerin gidermesine yönelik önerilerin geliştirilmesine girdi oluşturacak verilerin elde edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu çerçevede, İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliği ile ilgili sorunların, bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olarak okul yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi, bu okullardaki eğitimin niteliğine ilişkin yürütülen çalışmalara katkı sunması açısından araştırmaya değer görülmüştür. Böylece araştırmacı problemi, okul yöneticilerinin görüşlerine göre İmam Hatip Liselerinde sunulan din eğitiminin niteliğine ilişkin ne tür sorunlar vardır? şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliği ile ilgili sorunların, bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olan, okul yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- İHL okul yöneticileri, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini mevcut haliyle nasıl değerlendirmektedir?
- 2- İHL okul yöneticilerine göre, bu okullardaki din eğitiminin niteliği ile ilgili ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?
- 3- İHL okul yöneticileri bu okullardaki din eğitiminin niteliğini geliştirmeye yönelik ne tür çözüm önerileri sunmaktadır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma modelinde yapılandırılmıştır. Nitel araştırma olayların, gerçekleştiği doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ele alındığı ve gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemi olarak

¹ Bu kapsamda Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün yürüttüğü çeşitli çalışmalarla birlikte, özellikle Ensar Vakfı Değerler Eğitim Merkezi, ÖNDER, İlim-Yayma Cemiyeti, TİMAV gibi sivil toplum kuruluşlarının da bu okullardaki eğitimin kalitesinin geliştirilmesine yönelik farklı çalışmaları söz konusudur.

tanımlanmaktadır. Araştırmanın doğası gereği bir olguyu kendi gerçekliği içinde derinlemesine incelemek amaçlandığından nitel araştırma yönteminin daha uygun olduğu düşünülmüş ve araştırmada olgubilim deseni benimsenmiştir. Olgubilim deseninde farkında olunan, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa yeterince sahip olunmayan olgulara odaklanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, 2015-2016 öğretim yılında 12 farklı ilde bulunan toplam 24 İmam Hatip Lisesinde görev yapan 25 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Araştırmada örneklem olarak illerin tespitinde ülkeyi temsil gücünün daha yüksek olduğu düşüncesiyle, TÜİK'in Türkiye Bölgeler Sınıflamasından yararlanılmıştır. Bu şekilde TÜİK'in düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden belirlenen birer il, araştırmanın örneklem illeri olarak seçilmiştir. Her ilde en az iki İmam-Hatip Lisesinde görev yapan okul yöneticileriyle görüşme yapılması planlanmış, ancak araştırmanın uygulandığı tarihte Iğdır merkezde bir İmam Hatip Lisesinin bulunması nedeniyle bu ilden bir okul örnekleme dahil edilebilmiştir. Araştırmada okul yöneticisi olarak öncelikle okul müdürleri ile görüşülmesi düşünülmüş, ancak önceden bilgi verilmesine rağmen bazı okullarda bunun gerçekleştirilmesi mümkün olmamış ve müdür yardımcıları ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan İHL okul yöneticilerinin özellikleri ve verilerin analizinde kendilerini temsilen kullanılacak olan kodlara Tablo 1'de yer verilmiştir:

Tablo 1: Çalışma Grubu ve Demografik Özellikleri

Katılımcının Kodu	Cinsiyeti	Görevi	Mesleki Kıdemi	Branş Grubu	Bulunduğu İl
K1	Erkek	Müdür	28	Meslek	Ankara
K2	Erkek	Müdür Yrd.	15	Kültür	Ankara
K3	Erkek	Müdür	25	Meslek	Antalya
K4	Erkek	Müdür Yrd.	23	Kültür	Antalya
K5	Erkek	Müdür	20	Meslek	Bolu
K6	Erkek	Müdür Yrd.	24	Kültür	Bolu
K7	Erkek	Müdür Yrd.	12	Meslek	Bolu
K8	Erkek	Müdür	16	Meslek	Iğdır
K9	Kadın	Müdür	28	Meslek	İstanbul
K10	Kadın	Müdür Yrd.	20	Kültür	İstanbul
K11	Erkek	Müdür	20	Meslek	İstanbul
K12	Erkek	Müdür	38	Kültür	İzmir
K13	Erkek	Müdür Yrd.	8	Meslek	İzmir
K14	Erkek	Müdür	21	Meslek	Kayseri
K15	Erkek	Müdür	38	Meslek	Kayseri
K16	Erkek	Müdür	29	Meslek	Malatya
K17	Erkek	Müdür	23	Meslek	Malatya
K18	Erkek	Müdür Yrd.	19	Meslek	Samsun
K19	Erkek	Müdür	30	Meslek	Samsun
K20	Kadın	Müdür	22	Meslek	Tekirdağ
K21	Erkek	Müdür Yrd.	18	Kültür	Tekirdağ
K22	Erkek	Müdür	18	Kültür	Trabzon
K23	Erkek	Müdür	25	Meslek	Trabzon
K24	Erkek	Müdür	19	Meslek	Şanlıurfa
K25	Erkek	Müdür	18	Meslek	Şanlıurfa

Turkish Studies

Tablo 1'e göre görüşme yapılan okul yöneticilerinin 22'si erkek, 3'ü ise kadındır. Katılımcıların 17'si okul müdürü olarak görev yaparken, 8'i müdür yardımcısıdır. Mesleki kıdem açısından 1 yönetici 10 yıldan az, 11 yönetici 11-20 yıl arası, 11 yönetici 21-30 yıl arası, 2 yönetici ise 30 yıldan daha fazla mesleki kıdeme sahiptir. Yöneticilerin 18'inin branş grubu meslek dersleri iken, 7'si kültür dersleri branş grubundadır. Yöneticilerin görev yaptığı iller ve mülakat yapılan yönetici sayıları ise Ankara (2), Antalya (2), Bolu (3), Iğdır (1), İstanbul (3), İzmir (2), Kayseri (2), Malatya (2), Samsun (2), Şanlıurfa (2), Tekirdağ (2) ve Trabzon (2) olmak üzere toplam 25'tir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara görüşmelerde İmam Hatip Liselerindeki din eğitiminin niteliğini yeterli bulup bulmadıkları, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini etkileyen ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve din eğitiminin niteliğini geliştirmek için ne gibi önerilerinin olduğu sorulmuştur. Görüşmeler 2016 yılının Nisan ve Mayıs aylarında ziyaret edilen okullarda gerçekleştirilmiş ve katılımcıların izni ile tüm görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde NVivo 10 adlı program kullanılmıştır. Toplanan veriler analiz edilmeden önce, ses kaydına alınan görüşmeler deşifre edilerek metin haline getirilmiş ve Word formatındaki belgeler NVivo 10 programına tek tek aktarılmıştır. Veriler kodlanmadan önce katılımcıların ne demek istedikleri anlaşılması için görüşme metinleri, araştırmacı tarafından öncelikle bütün olarak okunmuştur. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel çözümlemede katılımcı görüşleri önceden belirlenen temalar bağlamında doğrudan aktarılmıştır. Ayrıca betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada da İHL okul yöneticilerinin görüşlerini aynen yansıtmak amacıyla tırnak içine yerleştirilen doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun olarak başlıklandırılarak aşağıda sunulmuştur:

1. İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği: Mevcut Durum

Araştırmada okul yöneticilerine bu okullardaki din eğitiminin niteliğini genel olarak nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 2'deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 2: Genel olarak din eğitiminin niteliği

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
İstenilen seviyede değil, yetersiz	20	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15, K16, K20, K22, K23, K24, K25
Nitelik yeterli	2	K14, K18
Niteliğe nereden bakıldığına bağlı	3	K17, K19, K21

Tablo 1'deki bulgularda da görüldüğü gibi görüşme yapılan okul yöneticilerinin büyük çoğunluğu İmam-Hatip liselerindeki din eğitiminin niteliğinin istenilen düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda okul yöneticilerinden K1 kodlu katılımcı "*İstenilen seviyede değil çok daha iyi olması gerekir. Kesinlikle istenilen, beklenen arzu edilen seviyede değil.*" ifadesini kullanırken, K22 kodlu yönetici "*İşin aslını söylemek gerekirse İmam Hatiplerde çok kaliteli bir din eğitimi verildiğini söyleyemeyiz.*" şeklinde görüşünü belirtmiştir. K15 kodlu katılımcı ise "*İstediğimiz*

performans ve istediğimiz kalitede olmadığını, geçmişe göre bunu itiraf etmek istiyorum. Yani bu gayet açık. Gerçi bunu büyüklerimiz de bilir. Öyle çıplak gözle görülebilir durumda, uzman olmaya gerek yok. Ama bir süreç yaşadık tabii malumunuz 28 Şubat süreci gibi bir süreç yaşadık. Ondan sonra bizim okullarımız kapanma noktasına geldi.” ifadesini kullanarak bu okulların 28 Şubat sürecinde yaşadıkları sıkıntılara vurgu yapmış, bu okullarda yaşanan nitelik yetersizliğini ifade etmiştir.

Bu okullarda sunulan din eğitiminin niteliğinin yeterli olduğunu sadece iki katılımcı ifade etmiştir. Bu konuda K14 kodlu katılımcı “Açıkçası şu şartlarda eğitimin kalitesi iyi ama daha iyi olması için bazı güzel şeyler yapılabilir.” şeklinde görüşünü belirtirken; K21 kodlu katılımcı ise “İmam-ı Azamların, İmam-ı Gazalilerin vs bunun gibi çağa damga vurmuş isimlerin yetiştirdiği bir coğrafyada yaşıyoruz. Bu coğrafyaya baktığımızda aşağı yukarı bu mirası taşıyan insanların yetiştirilme potansiyeline sahip ülke Türkiye’dir. Suriye’den mi Irak’tan mı bekleyeceksiniz bunu? Biz böyle büyük bir beklentiyle baktığımız zaman iki tane din kurumumuz var: Biri Diyanet, biri de Milli Eğitimin İmam Hatipleri YÖK’ün de İlahiyatları değil mi? Olaya böyle bakınca yetersiziz. Ama sadece günlük dinin ihtiyaçları penceresinden bakarsak eksikleriyle beraber yetmez ama evet.” şeklinde görüşlerini ifade ederek niteliğin nereden bakıldığına bağlı olarak farklı değerlendirilebileceğini dile getirmiştir.

2. İmam Hatip Liselerinde Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar

Araştırmada görüşme yapılan İHL okul yöneticilerine okullarında sunulan din eğitiminin niteliğini etkileyen ne tür sorunlarla karşılaştıkları sorulmuştur. Okul yöneticilerinin verdikleri yanıtlar öğrenci, öğretmen ve veli profili ile müfredatla ilişkin sorunlar şeklinde farklı temalarda toplanarak ayrı ayrı ele alınmıştır. İHL okul yöneticilerinin bu temaların dışında görüşlerinde dile getirdikleri farklı sorunlar ise diğer sorun alanları başlığı altında toplanarak aşağıda sunulmuştur.

2.1. Öğrenciler Açısından Nitelik Sorunları

Görüşme yapılan okul yöneticilerinin, İmam Hatip Liselerinde sunulan din eğitiminin niteliğini etkileyen, öğrenci profili ile ilişkili olarak dile getirdikleri sorunlar tablo 3’teki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3: Öğrenci temalı sorunlar

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Öğrenci kalitesinin düşüklüğü	15	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K11, K12, K15, K16, K19 K22, K23, K25
İstemeyerek gelen öğrencilerin varlığı	6	K2, K3, K11, K12, K14, K23
Öğrencilerin üniversite yönelimleri ve üniversite sınav sisteminden kaynaklanan sorunlar	10	K1, K4, K8, K9, K11, K14, K16 K18, K22, K24
Öğrencilerin dini alt yapılarının zayıflığı	5	K2, K15, K18, K21, K22
İmam Hatip şuuru olmayan, istenmeyen davranışlar sergileyen öğrencilerin varlığı	2	K9, K25

Tablo 3’te görüldüğü gibi İHL okul yöneticilerinin çoğunluğu, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini etkileyen sorunlardan birisi olarak öğrenci kalitesinin düşüklüğünü ifade etmiştir. Bu bağlamda başarılı öğrencilerin bu okulları tercih etmemeleri ve düşük puanlı öğrencilerin bu okullara gelmeleri, okul yöneticilerinin görüşlerine sıklıkla yansımaktadır. Ayrıca mevcut TEOG (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı) sınav sistemi devam ettiği müddetçe bu okullara kaliteli

öğrencilerin çekilmesinin güç olduğu ifade edilmektedir. Daha ziyade akademik başarı veya yeterlilik açısından öğrenci niteliğine bakılmaktadır. Bazı katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

K23- Din eğitiminin kalitesi öğrencinin kalitesi ile doğru orantılı. Yani okula gelmeden önce öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi yüksekse, din öğretimi müfredatını onlarla yürütebilmek kolay oluyor. Ama maalesef son yıllarda özellikle 28 Şubat sürecinden sonra okulumuz öğrencilerinin profili kalitesi çok düşük. Bu TEOG sınavının İmam hatip liseleri açısından olumsuz yönde büyük bir etkisi var. Öğrenci sıralama yapıyor puanına göre netice itibariyle imam hatip lisesini son sıraya yazıyor. Yüksek puanlı öğrenciler istedikleri Fen liselerini ve Anadolu liselerini ilk sıralara yazıyorlar. Hiçbir yere giremeyecek potansiyeldeki öğrencilerde İmam hatip liselerini tercih ediyorlar. Bu durum kaliteyi oldukça düşürüyor. Yani öğrencimizi % 100 olarak düşünürsek % 10'u bilinçli bir tercihle belirli bir puanın üstünde bulunan öğrenciler okulu tercih ediyor. % 90'ı başka bir liseyi kazanmadığı için ve yahut anne babanın baskısıyla oğlum meslek lisesine gideceğine, kızım meslek lisesine gideceğine İmam hatibe gitsin en azından diğer liselerdeki olumsuzlukları yaşamaz. Yani kötü alışkanlıklar edinmez. En azından bir Fatıha'ya, ilerde biz rahmetli olduğumuz zaman arkamızdan bir Yasin okur düşüncesiyle tercih ediyor. Malum, programımız yoğun. Bu programı kaldırabilecek düzeyde algısı olan öğrenciye ihtiyaç var. Yani bizim bu programımız bir Anadolu lisesi programı ve aynı zamanda meslek lisesi programı bu programı kaldırarak öğrencinin profilinin yüksek olması gerekiyor. Bunun sıkıntısını yaşıyoruz.

K5- İslamî İlimler açısından da, muhteviyat açısından da mevzuat açısından da nitelik yeterli. Ancak bunların verimli anlatılması noktasında yani içinin doldurulması noktasında sıkıntılarımız var. Bunun nedenini ben şu andaki öğrenci kalitesine bağlıyorum. Yani öğretmen ne kadar kaliteli olursa olsun, ne kadar hedefi geniş olursa olsun, öğrencinin talebi az olduğu için hedef belirleyemediğinden dolayı, nitelikli bir din eğitimi gerçekleşmiyor.

K8- Öğrenci profili çok düşük. Eeee profili çok düşük olan bir öğrenciye meslek derslerini öğretmek çok zordur. İmam Hatiplere gerçekten çok zeki öğrencilerin gelmesi lazım ki her iki branşı da kaldırabilsin.

Bazı okul yöneticileri ise görüşlerinde okullarındaki istemeyerek gelen öğrencilerin varlığına dikkat çekmektedir. Bu durumu K2 kodlu katılımcı "Bazısı ailesinden çok büyük baskılarla geliyor. Öğrenci hiçbir yeri kazanamadıysa puanı yetmiyorsa velisi onu artık... İmam Hatip'e yazdırmış. Bu yüzden bu öğrencilere okulu sevdirmeye işinde biraz zorlanıyoruz." şeklinde aile baskısına işaret ederek; K3 kodlu katılımcı ise "Çocuk imam hatibe gelmiş, niye geldin, değişik amaçlarla gelmiş, valla eve en yakın okul burasıydı hocam başka da yoktu, puanım da yetmiyordu diye buraya geldim." şeklinde okulun eve yakın olması ya da puanının başka okullar için yetmemesine vurgu yaparak öğrenci isteksizliğinin nedenlerini ifade etmiştir.

Öğrencilerin üniversite yönelimleri ve özellikle lise son sınıfta üniversite giriş sınavlarına hazırlanmak durumunda olmaları, katılımcılar tarafından bu okullardaki din eğitiminin niteliği ile ilgili öğrenci temalı en fazla dile getirdikleri sorunlardan birisini oluşturmaktadır. Bu konuda bazı okul yöneticilerinin görüşleri şu şekildedir:

K11- Şimdi öğrenci diyor ki bu üniversite sınavında sorulmayan bir ders. Öğrensem ne öğrenmesem ne. Bu nedenle özellikle son sınıfta meslek dersleri tamamen neredeyse imam hatiplerde atıl durumda kalıyor. İşte hocam benim üniversiteye gitmemi istemiyor musunuz, benim çalışmam lazım, beni yormayın bu derslerle. Bu sefer meslek derslerinin hiçbir ehemmiyeti yok.

K8- Ama öğrenci meslek derslerine çalıştığı zaman dört yıl sonra meslek derslerinden sınava girmiyor kültür derslerinden sınava giriyor. Ondan dolayı meslek derslerine vereceği önemi tutup mecburi kültür derslerine veriyor. Mecburi... Bundan dolayı biz 9 ve 10. sınıfta ne verebildiysek onları vermeye çalışıyoruz. Ama bu konuda başarılı olduğumuzu zannetmiyorum. Çünkü öğrencinin aklı fikri üniversitede. Üniversiteye de meslek dersleriyle değil kültür dersleriyle gidiyor. Kültür derslerine daha

çok önem veriyor. Ama amacımız nedir imam veya hatip yetiştirmek. Dört yıl sonra imam da yetiştiremiyoruz hatip de...

K18- Öğrencilerimizin akademik başarıyla dini başarı yani din eğitimi arasında sıkışmış olması. Özellikle başarılı olan öğrencilerin üniversitede ilahiyat dışında bir yer düşünüyor ise dini dersleri meslek derslerini angarya olarak görmesi problemini yaşıyoruz.

K16- 11. sınıfın ikinci döneminden sonra öğrenciyi kaybediyoruz. Herkes LYS, YGS formatına giriyor. Şu duayı şu sureyi niye ezberlemedin dediğimiz zaman çocuk bir tuhaflaşıyor, etkileşimsiz hale geliyor.

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerinin bazıları ise 28 Şubat sürecinde İmam Hatip Ortaokullarının kapatılmasından dolayı İmam Hatip Liselerine genel ortaokullardan gelen öğrencilerin dini alt yapılarının yetersizliğine dikkat çekmiştir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K15- Şimdi İHL'ye gelen öğrenciler normal ortaokullardan geliyorlar, İHO'lardan gelmiyorlar, inşallah bundan sonra bizim öğrencilerimiz İHO'lardan gelecek, inşallah daha nitelikli olur diye ümit ediyoruz. Ama şuan da değişik ortaokullardan geldiği için çocuklar oralarda bir takım kazanımları elde etmişler. Kiminin kız arkadaşı var, kiminin işte face'te, twitter'da grupları var, iletişim sağlıyorlar birbirleriyle, hemen kopuyorlar. O öğrenci şekillenmiş. İmam hatibe gelince hemen yani boyacı küpü gibi girip çıkıp da düzelecek diye bir şey yok.

K18- Bu konudaki en büyük eksik imam hatip ortaokullarının kapatılmış olmasıydı. Tekrar belki oraya dönmüş olacağım ama o eksik giderildi. Çünkü öğrencinin 14-15 yaşından sonra imam hatibe gelmiş olması birçok şeyi değiştirmiyor, maalesef. Çünkü ergenlik dönemine girmiş veya ergenlik dönemini hemen hemen geçirmiş genç kızlığa doğru adım atmış, delikanlılığa doğru adım atmış olan birey liseye geldiğinde çok ciddi manada belli bir kişiliği oturmuş oluyor. Yani birçok şeyi siz ondan sonra onda değiştiremiyorsunuz. Mesela imam hatibe kayıt olmama konusundaki direnci anne baba kıramayabiliyor. Zorla getiriyor maya tutmayabiliyor. O direnç oluşmuş oluyor bir kere. Veya meslek derslerine karşı olan karşı tavrı sevmemesi değişmeyebiliyor. Çünkü belli bir şeyi oluşmuş artık.

K22- Öğrencinin lise bir de hiçbir şey bilmeden başladığı için olumsuz etkileniyor. Din eğitimi küçük yaşlarda olması gerekiyor. Özellikle imam hatip ortaokullarının açılması bizim önümüzü açacaktır.

Bir kısım katılımcı ise İmam Hatip şuuru olmayan, istenmeyen davranışlar sergileyen öğrencilerin varlığını diğer bir öğrenci temalı sorun olarak dile getirmiştir. Bu konuda K9 kodlu katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

K9- "Eskiden İmam hatip'e girdiğin zaman o havayı teneffüs edebiliyordun. Öğrenci öğretmenini gördüğü zaman ceketini ilikleyip kenara çekiliyordu. Şimdi ben kapıda çocukla karşıyorum yüz yüze geliyoruz ay pardon diyorum, önemli değil hocam diyor. Bu başarıysa çok başarılıyız. Belki bir sürü doktor, avukat, hakim çıkacak ama bizim özlediğimiz nesil değil bu. Onu her yerden kazanabildik. Ben doktor olunca İslami kimliği olan doktor istiyorum. Avukat olunca hassasiyetleri olan avukat istiyorum. Benim silahımla beni vurabilecek birini istemiyorum. Bir uyarıda bulunduğun zaman benim özgürlüğüme karışamazsın diyen bir nesli, ben onun hizmetkârı olmak istemiyorum.

Yukarıda örnek olarak verilen katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı gibi, araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerinin çoğunluğunun bu okullardaki öğrenci profilinden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede öğrencilerin özellikle akademik başarı açısından yetersizliği, bu okullara çeşitli nedenlerden dolayı istemeyerek gelen öğrencilerin varlığı, üniversitelerin İlahiyat dışındaki farklı alanlarda okumak isteyen öğrencilerin meslek derslerini önemsememesi, İmam hatip ortaokullarında okumamış öğrencilerin dini altyapı yetersizliği ve İmam hatip şuuruna sahip olmayan öğrencilerin istenmeyen davranışları, katılımcılar tarafından öğrenci temalı sorun alanları olarak dile getirilmiştir.

2.2. Öğretmenler Açısından Nitelik Sorunları

Araştırmaya katılan yöneticilere okullarındaki din eğitiminin niteliği ile ilgili öğretmen temalı ne tür sorunlarla karşılaştıkları sorulmuş, alınan cevaplar tablo 4'teki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 4: Öğretmen temalı sorunlar

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Meslek dersi öğretmenlerine ilişkin sorunlar		
İlahiyat fakültelerinde iyi yetişmemeleri ve yeterliklere sahip olmadan atanmaları	7	K8, K11, K12, K13, K17, K23, K25
Kuran-ı Kerim ve Arapça derslerinin öğretimindeki yetersizlikleri ve bu derslere girmek istememeleri	6	K5, K8, K11, K13, K17, K23
Meslek dersi öğretmen eksikliği ve ücretli öğretmenlere ilişkin yaşanan sıkıntılar	5	K11, K12, K17, K20, K22
Kadın meslek dersi öğretmenlerinin çokluğu	4	K8, K22, K23, K25
Öğrencilerle iletişim kurmada zayıf olmaları	3	K4, K22, K23
Derslerini öğrencilere sevdirememeleri	3	K18, K20, K22
Yeterince özverili, idealist olmamaları, kendilerini yenileyememeleri	3	K14, K22, K25
Öğrencilere yeterince rol model olamamaları	2	K8, K22
Meslek dersi öğretmenlerinin branşlaşmaması	2	K1, K3
Mensup oldukları dini grubun görüşlerini öğrencilere aktarmaya çalışmaları	1	K10
Kültür dersi öğretmenlerine ilişkin sorunlar	6	K3, K5, K8, K14, K19, K22
Genel olarak öğretmen vurgulu sorunlar	15	K3, K4, K7, K8, K9, K10, K11, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K25

Okul yöneticileri öğretmen temalı karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşlerini daha ziyade meslek dersi öğretmenleri üzerinden ifade etmiştir. Bu okullardaki din eğitiminin niteliğinin öncelikle bu öğretmenlerin sorumluluğu olduğu algısı, bu durumun muhtemel nedeni olabilir. Bununla birlikte bazı katılımcılar kültür dersi öğretmenlerine ilişkin sorunları dile getirirken diğer bir kısmı ise meslek ya da kültür dersleri öğretmenlerini ayırmaksızın genel olarak öğretmen profiline ilişkin sorunları belirtmiştir.

Katılımcıların meslek dersi öğretmenlerine ilişkin sorunlar olarak öne çıkardıkları en önemli husus, bu öğretmenlerin lisans eğitimlerinde yani İlahiyat fakültelerinde iyi yetişmedikleri ve yeterliklere sahip olmadan atandıklarına ilişkindir. Yine bununla da ilgili olarak katılımcıların sıklıkla ifade ettikleri diğer sorun ise bazı meslek dersi öğretmenlerinin Arapça ve Kuran-ı Kerim derslerine girmek istememeleri ve bu derslerin öğretimindeki yetersizlikleridir. Bu durumu K23, K17, K8, K25 ve K11 kodlu okul yöneticileri şu şekilde ifade etmektedir:

K23- Öğrencilerimiz ek puanla birlikte ilahiyatlara gönderildi. Kalitesiz, başarı düzeyi düşük öğrencilerimiz ilahiyatlara giderek, oradan mezun olduklarında bu okullara öğretmen olarak dönüyorlar. Bu kısır döngü olarak İHL'lerdeki meslek dersi öğretmenlerinin kalitesinin giderek düştüğünü gösteriyor. Öğretmen okulumuza geliyor, yeni atanıyor, hocam, hadis dersi vereyim, tefsir dersi vereyim, Arapça dersi vermek istiyorum. Bana söylediği şu: Hocam ben bu dersleri veremem. Meslek dersleri öğretmeni ne dersi verirsin hocam: temel dini bilgiler, akaid, kelim, dinler tarihi

derslerini veririm. Bakınız bu İHL'lerdeki öğrencinin kalitesizliği öğretmenin kalitesizliği olarak geri döndü. Bu kısır döngüyü mutlaka bizim değiştirmemiz lazım.

K17- Meslek derslerini okutan öğretmenleri bir yeterlilik sınavından bir sözlü sınavdan geçirdiğinizde çoğunun öğrencilere lise seviyesinde Kuran-ı Kerim okutacak Kuran-ı Kerim öğretecek yeterlilikte olmadığını ben gözlemliyorum. Arapça için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Arapçada da mesela ilahiyat fakültesinden mezun olmuş gelmiş bir öğretmenimiz diyor ki: Hocam mümkünse bana Arapça dersi vermeyin. Bu acı bir durum. Bu ister istemez okullardaki kaliteyi düşürüyor.

K8- Bizim mezun ettiğimiz öğrenci 4-5 yıl sonra bize geri okulumuza öğretmen olarak geliyor. Eee Arapçadan yoksun. Kuran'ı Kerim dersinin veriyorsun, öğretmen orda bile bana Kuran'ı Kerim dersini vermişsin diyor. Normalde öğretmenin Kuran'ı Kerime Arapçaya diğer dini, mesleki derslere hâkim olması gerekiyor. Maalesef yok. İlahiyatlardan mezun olup gelen öğrencilerin %5'i belki yeterlidir diğerleri maalesef..... Ayrıca yeterlilik açısından şimdi kültür hocaları, bazı branşlar KPSS puanları çok yüksektir. Doğal olarak da o bölümün en zeki öğretmenleri atanır. Fizik öğretmeni 88'le atanıyor. Eee yani kendi alanına hâkimdir ki atanabiliyor. Ama meslek dersleri 55 puanla atanıyor belki çok az sayıda soru çözerek atanabiliyor. Yetersiz bir halde atanıyor.

K25- Öğretmenlerimizde büyük bir sıkıntı var. Özellikle ilahiyat fakültelerinden gelen hocalarımız, 28 Şubatın etkisiyle ki ilahiyatlarında içi boşaltılmıştı, oradan gelen öğretmenler, hem akademik açıdan sıkıntılı, hem de bir idealizm mi yok. Sadece bir öğretmen gözüyle bakıyor, geleyim dersimi işleyip ücretimi alayım, gideyim. Yani öğrenci yetiştirme ders dışında ona yardımcı olma ile ilgili düşünceleri yok. Bu da beklentimizi düşürüyor.

K11- Şimdi düz liseden giren de aynı puanı alacak. Ama sorulan sorular, normal üniversiteye girecek olan herhangi bir adaya sorulanlarla aynı. Şimdi ilahiyata gidecek olan gidiyor, şimdi diyoruz ya hani eksikliğimiz ne. Gidiyor İlahiyattan mezun oluyor bir şekilde, geliyor öğretmen oluyor, bakıyorsunuz boş. Gerçekten çok boşluk var yani. Arapçaya gir diyorsunuz, ben ona giremem yeterliliğim yok. Kuran'ı Kerime gir diyorsunuz, orada yeterli değilim. İşte temel dini bilgiler gibi, siyer gibi böyle anlatım derslerine girecek, öbür dersler, bizim esas derslerimiz var onlar ne olacak?

Örnek olarak verilen bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi İHL okul yöneticileri, meslek dersi öğretmenlerinin İlahiyat fakültelerinde iyi yetişmediklerini düşünmektedir. Ayrıca bu durumu K23 kodlu yönetici İHL'lerdeki öğrencilerin kalitesizliğine ve bu öğrencilerin ek puanlarla İlahiyat fakültelerine gidip iyi yetişmeden kendilerine öğretmen olarak yeniden dönmeleriyle açıklarken, K8 kodlu katılımcı benzer şekilde İHL'den giden öğrencilerin kalitesizliğine ve meslek dersi öğretmenlerinin düşük KPSS puanlarıyla öğretmen olarak atanmalarına bağlamaktadır. K11 kodlu katılımcı ise İlahiyat fakültelerine genel lise mezunlarının da herhangi bir özel alan soruları çözmeksizin gitmesini kaliteli meslek dersi öğretmenlerinin yetişmesi açısından sorunlu gördüğü anlaşılmaktadır.

Okul yöneticilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin olarak dile getirdikleri diğer bir sorun, yeteri kadar meslek dersi öğretmeni atanamaması ve bu derslerin ücretli öğretmenlerle yürütülmesine ilişkindir. Bu durumu K20 kodlu katılımcı "Ücretli öğretmenlerimizde öğrencileri bir adım daha ileri götüreyim düşüncesi, hedefi yok. Ücretli öğretmen kendinde o sorumluluğu hissetmiyor. Sadece ben dersime girerim ve ücretimi alırım mantığıyla veya işte yarın birinin tayini çıkar ben yokum anlayışıyla bakıyor. Ve bu çerçevede şuan da okulumuza baktığımız zaman dini eğitimin kalitesinden ciddi anlamda bahsedemiyoruz." şeklinde dile getirerek ücretli öğretmenlerin geçici oldukları düşüncesiyle, görevlerini yeterince sahiplenmediklerine dikkat çekmektedir.

Okul yöneticilerinin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin öne çıkardıkları bir diğer sorun, bu öğretmenlerin son yıllarda daha ziyade kadın olmalarına ilişkindir. Bu bağlamda katılımcılar özellikle mesleki uygulamaların yapılmasında, öğrencilere rol model sunumunda ve kadın öğretmenlerinin işe devamlılıklarında çeşitli sıkıntılarla karşılaştıklarını dile getirmektedir. Örnek olarak K22 kodlu katılımcı "Şimdi en azından Cuma günü mescitte öğretmen görevlendirme

noktasında bayan öğretmen olunca biz mescitte görevlendiremiyoruz. Mesleki tatbikat olarak bizde 10 ve 11 sınıflarımız Cuma namazı kaldırıyor, hutbe okuyor, vaaz ediyor vs. bir bayan öğretmenin bunları yapması mümkün değil. Böyle sıkıntılar olabiliyor. Meslek dersleri öğretmenleri daha çok erkek öğretmen olmuş olsa bizi daha çok rahatlatır. Ayrıca bayan öğretmenlerin hastalık, rapor böyle şeyleri fazla” şeklinde ve K25 kodlu katılımcı “Meslek derslerinde 14 meslek hocamız var 4’ü erkek 10’u bayandır. Böyle olunca epey sıkıntı yaşıyor hem rol modellik açısından, hem mesleki çalışmalar açısından. Ayrıca bayan hocalarımızın kendine ait sıkıntıları oluyor. Çocuğu hasta oluyor o rapor alıyor, eşi hasta oluyor o rapor alıyor, annesi hasta oluyor o rapor alıyor. Yani bu konuda sıkıntı yaşıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan bazı İHL okul yöneticilerine göre meslek dersi öğretmenleri, öğrencileri üzerinde etkili olmada, onlarla iyi iletişim kurmada ve kendilerini ve derslerini sevdirmede sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durumu K23, K4, K18 ve K20 kodlu katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

K23- Bazı meslekçi arkadaşlarımızın meslek derslerini vermede öğrenci ile arkadaş olmada, öğrenci ile iletişim kurmada sıkıntı yaşadıklarına şahit oluyoruz. Daha çok eski mezun öğretmen arkadaşlarımızın, 35-40 yıllık bu mesleğe hizmet vermiş arkadaşlarımızın, yaşları itibariyle genç nesillerle iletişim kurmakta sıkıntı çektiklerine şahit oluyoruz.

K4- Maalesef İmam Hatiplerde -bende bir İmam Hatip mezunuyum- meslek dersi öğretmenlerini öğrencilerimiz bir türlü sevmiyorlar. Genelleştirmeyelim ama meslek dersi öğretmenlerinin öğrencilerle olan iletişimlerinde ciddi sıkıntılarla karşılaşılıyor.

K18- Öğretim yöntemleri açısından da bunu değerlendirmek lazım. Meslek dersi hocalarımız kendilerini ne kadar sevdireyorlar? Derslerini ne kadar sevdireyorlar? Konunun önemini ne kadar kavratıyorlar çocuğa. Mesela akademik başarı isteyen tıp isteyen bir öğrenciye beden ya da müzik dersi angarya gelmiyor. Çoğu zaman da meslek dersleri angarya geliyor. Bunu sorgulamak lazım. Bakıyorsun iki saatlik bir Akaid ve Kelam dersi var 12. sınıfta. Çocuk ondan sıkılıyor. İstemiyor. Dersten çıkıp test çözmeye çalışıyor. Fakat beden eğitimi dersine bakıyorsun çok aktif olarak oynamasa bile yürüyüş yapıyor rahat bir şekilde. Ya da arkadaşlarıyla vakit geçirebiliyor. Burada öğrencinin bir dersi angarya görmesinin sadece sebebi bana göre o dersi ona göre lazım olup olmamasıyla ilgili değil. Sanki biz meslek dersleri hocaları olarak biraz da çocuklarımıza bu işin ihtiyaç olduğunu, gerekliliğini bunun bizim için elzem olduğunu anlatmakta sıkıntı yaşıyoruz. Dersimizi sevdirmek adına problem yaşıyoruz diye düşünüyorum ben. Çünkü öğrenci sevdiği derste başarılı oluyor kesinlikle.

K20- Şuanda kültür dersi öğretmenlerim öğrenciler üzerinde daha etkili. Ama gönül ister ki meslek dersi öğretmenleri imam hatiplerde daha çok aktif olsun çok daha etkili olsun.

İHL okul yöneticilerinin bazıları da meslek dersleri öğretmenlerine ilişkin daha farklı açılardan eleştirilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda örneğin K22 kodlu katılımcı meslek dersi öğretmenlerinin kendilerini yenileyemediklerini, K8 kodlu katılımcı onları çalıştıramadıklarını, K9 kodlu katılımcı istemeden öğretmenlik yaptıklarını, K13 kodlu katılımcı eskiye nazaran okulları yeterince sahiplenmediklerini, K10 kodlu katılımcı bazılarının kendi dini grubunun görüşlerini öğrencilere aktarmaya çalıştıklarını ve K1 kodlu katılımcı ise branşlaşma olmadığı için meslek derslerinin tamamını yürütmelerinin gerçekçi olmadığını vurgulayarak görüşlerini aşağıdaki gibi dile getirmektedirler:

K8- Bir kültür öğretmenin okula katkısı ile bir meslek dersi hocasının katkısı bir değil. Meslek dersi öğretmenleri bu okulların omurgasıdır. Bizim omurgamız kırıktır. Biz onları omurga olarak görüyoruz ama çalıştıramıyoruz.

K22- Meslek dersleri öğretmenlerinin bir kısmı doyuma ulaşmış. 30 yıllık öğretmenlerin çoğunun kendini yenileme noktasında sıkıntıları var. Yenileyememenin verdiği etki meslek derslerini olumsuz etkiliyor.

K9- Sorun bakalım meslek dersi hocasına kaç tanesi bunu isteyerek yapıyor. Ya da hedefi bu olarak bu işin içine girdi? Yani idealist değil, sadece geçim kapısı olarak görüyor. Bayanlar için söyleyeyim başka yere başörtülü gidemediği için gittiler, istemeyerek bitirdiler. Doktorasını yüksek lisansını yapanlar var, bir an önce kapağı buradan başka yere atmayı düşünüyorlar. Belki bilgi olarak donanımları var. Ama bunu aktarmaya tenezzül etmiyorlar.

K13- Toplantılarda da konuşuluyor genelde meslek dersi öğretmenlerinin bu okullara yeteri kadar sahip çıkmadıklarından yakınıyor. Eskiden mesela öğlen okunduğunda bizim zamanımızda “hadi bakalım namaza gidiyoruz” denilerek öğrenciler toplanıp namaza götürülürdü. Şimdi öyle bir şeyi yapmıyorlar. Meslek dersi öğretmenleri eskisi kadar sahiplenmiyor.

K10- Meslek dersi hocaları mensup oldukları işte tarikatın, cemaatin dini anlayışını empoze etmeye çalışıyor, o minvalde hareket ediyor. Mesela işte tarikatlarda bazı bildiğimiz hurafeler, hikayeler var, onları anlatıyor. O mesela çocukların kafasını karıştırıyor. Her tarikat her cemaat iyi değil. Çok iyi olanlar da var siz de biliyorsunuz, iyi olmayanlar da var. Bunu ayırt etmek mümkün değil.

K1- Diğer branşlardaki arkadaşlar bir alanda uzmanlaşıyorken, meslek dersi branşındaki bir insana o kadar çok rolleri vermenin bir anlamı yok. Hepsini beklediğimiz için hepsinden tam manasıyla bir fayda sağlayamıyoruz. Hepsini bilemez öğretmen, yani tüm alanların öğretmeni olamaz bence. Sen bir meslek dersi öğretmenine bir sürü yedi sekiz dersin misyonunu yüklüyorsun, sen bu alanı biliyorsun diyorsun. Bu gerçekçi değil hiçbir şekilde.

İHL okul yöneticilerinin din eğitiminin niteliği bağlamında öğretmen profiline ilişkin karşılaştıkları sorunları ifade ederken, bu okullarda görev yapan kültür dersleri öğretmenlerine yönelik de çeşitli sıkıntıları dile getirmiştir. Bu kapsamda ifade edilen sorunlar olarak bazı kültür dersi öğretmenlerinin İHL’ler ile dünya görüşlerinin uyuşmaması, İHL’leri sadece meslek liseleri olarak görmeleri, kılık kıyafet tercihleriyle öğrencilere iyi rol model olmadıkları, aralarında İmam Hatiplere antipati duyanların olması, başarılı öğrencilere ders verecek akademik düzeyde olmamaları, okul kültürüne yeterince ayak uyduramamaları ve kendilerini önemsiz hissetmemek için derslerini ön plana çıkarmaya çalışmaları vurgulanmıştır. Bu konudaki bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K5- Kültür dersleri öğretmenleri çeşitli çevrelerden geliyorlar. Çeşitli dünyevi görüşlere sahipler. İmam hatip liselerinde aynı zamanda uhrevi bir dünyayı temsil ettiği için öğretmenin bakış açısıyla hitap ettiği kesimin bakış tarzı farklılık arz edebiliyor.

K8- Kültür derslerinde öğretmen İmam Hatip Liselerine uygun bir öğretmen değil. Dini düşüncesi de uygun değil, siyasi düşüncesi de uygun değil. Ama illa atanayım diye tercih ediyor geliyor. Bizim onu almama şansımız da yok. Tabi uyarıyoruz madem geldin buranın değerlerine saygı duyuyoruz.

K8- Şimdi İmam hatip kültürüne uzak bir kültür öğretmeni geliyor. Bayandır, erkek öğrencilerin sınıfına giriyor. Bir de sendikaların bir şeyi var: kıyafet serbestliği. Yani istediği gibi giyinip o çocukların ahlakını bozabiliyor. Uyarıyoruz ama en dindar sendikamız bile karşımıza dikiliyor. Yapamazsınız diyor.

K14- İmam Hatip Liselerine gönül veren insanlar görev yaptığı gibi, özellikle kültür derslerinde, bu okullara antipati duyan öğretmenler de görev yapıyor. Bu da öğrencileri yönlendirme ve etkileme noktasında olumsuz sonuçlara sebebiyet verebiliyor.

K22- Bir program yapacağımız zaman kültür dersleri öğretmeni sazlı sözlü programın bir sakıncası olmadığını düşünürken, meslek dersi öğretmeni o İmam Hatip kültürüne uymaz diye söyleyebiliyor. Kültür öğretmeninde biraz daha rahatlık var.

Araştırmaya katılan bazı İHL okul yöneticileri ise, kendilerine yöneltile din eğitiminin niteliğini etkileyen öğretmen kaynaklı ne tür sorunlarınız var şeklindeki soruya, kültür ve meslek dersi öğretmenleri şeklinde ayrıma gitmeden, genel olarak öğretmen profiline ilişkin sıkıntılarını ifade ederek cevap vermişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların sorun olarak dile getirdikleri öne çıkan hususlar;

öğretmenlerin gerekli yeterliklere sahip olmaması (K4, K14, K19), öğrencilere iyi rol model olmamaları (K4, K19, K22), yeterince fedakarlık göstermemeleri ve özverili çalışmamaları (K4, K7, K14, K15, K16), yapılan işlerin önemine inanmama ve angarya görme (K3, K7), yeterince idealist olmama ve kendini işine adamama (K4, K9, K11, K15, K16), kadın öğretmenlerin çokluğu ve onların sınıf yönetimi/disiplini konusunda sorun yaşamaları (K4, K11, K10, K11, K22, K25), maddiyatı önceleyen, İmam Hatip ruhuyla bağdaşmayan öğretmenlerin varlığı (K18) şeklinde sıralanmıştır. Örnek olarak katılımcıların bazılarının bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

K14- Okulumuz açısından öğretmenlik yeterlilikleri açısından sıkıntımız var. Okulumuz merkezi bir okul olduğu için hizmet puanı uygulamasına göre tayin oluyor öğretmenler. Dolayısıyla öğretmenlerin çoğunluğu 25 yılın üzerinde kıdeme sahip öğretmenler. Bu nedenle bizim okulumuz için de en büyük sıkıntı, çalışmak istemeyen ve kafasını dinlemek isteyen öğretmenler imam hatipleri tercih ediyorlar. Çünkü öğrenci profili biraz daha iyi. Saygılı en azından diğer okullara göre. Öğrenci saygılı olsun, sessiz sakin beni dinlesin, beni çok fazla yormasın mantığı ile hareket ediyorlar. O niteliği etkileyen en büyük sıkıntımız.

K15- Öncelikle idealist bir öğretmen tipi bulmak çok zor imam hatip okullarında. Eskiden vardı. Bizim zamanımızda bir öğretmenimizi biz sevmişsek, O nöbetçiye sabaha kadar uyumuyorduk, onu dinliyorduk. Şimdi öğrenci arkasından koşacak model alacak öğretmen herhalde bulamıyor. Her şeye maddi açıdan bakılırsa bunlar elde edilemiyor. Fedakarlık yapmak gerekiyor. Yok mu, var ama yeterli değil. Şurada bizim 70 civarında öğretmenimiz var bunlardan 3 tane 5 tane dediğim manada olsa okulu çevirir götürür. Var ama istediğimiz gibi değil. Diyeceksin ki her idareci bu bahsettiğin gibi mi idareci de öyle değil. Yani toplum olarak her anlamda bir sıkıntımız var.

K18- Nitelik olarak biz imam hatip öğretmenini seçemediğimiz için, proje okulları hariç, hiç İmam Hatip ruhuyla bağdaşmayan öğretmen bile bizim okulumuzda öğretmenlik yapabiliyor. Biraz önce hani soruların içerisinde vardı ya, İmam hatipli olmak adına neredeyiz gibi bir soru vardı, orada da söyledim. Şimdi bizim elimizdeki malzeme, o derse girip o ruhu ona verecek olan öğretmen, İmam hatip ruhuna sahip değilse, tam karşısında bir düşmanı ise, onu vermek nasıl mümkün olacak? Yani bu noktada ciddi bir sıkıntı var, problem var. Nitelik açısından öğretmenlerimizde o sıkıntıyı yaşıyoruz maalesef.

K19- Öğretmenin modelliği meselesinde de öğretmenler bir model üzere yetiştirilmediği için, öğretmenlerin model olup olmaması da tartışılır. Öğretmen örnek olsun mu olmasın mı? Burada kritik bir durumdur. Öyle zaman oluyor ki A öğretmeni asla örnek olmasın. Çünkü onun yaşam tarzı bu toplumda yok, onun karşılığı yok. Hayata bakışının bizim toplumumuzda, değerler dünyamızda bir karşılığı yok. Nereye kadar örnek olsun? Maneviyat açısından örnek olsun mu? Yoksa sırf böyle bizim seküler dediğimiz dünyevi işlerde mi örnek olsun? Mesela çalışkan ol, temiz ol, yere tükürme gibi. Hani herkesin evrensel değer diye adlandırdığı alanda mı olsun? Bunu sağlamak zor. Dolayısıyla öğretmenlerde mesleki anlamda yetersizlik olduğu gibi, davranış açısından da modelleme açısından da eksiklikler ciddi olarak var. Acil ihtiyaç oradadır. Yani öğretmenlerde bu problem gözlemleniyor.

2.3. Öğrenci Velileri Açısından Nitelik Sorunları

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerinin okullarındaki din eğitiminin niteliği ile ilgili sorunlar bağlamında veli profili açısından dile getirdikleri sorunlar tablo 5'teki gibi kategorilendirilerek özetlenmiştir.

Tablo 5: Veli temalı sorunlar

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Veli ilgisizliği	12	K3, K4, K6, K12, K13, K14, K16, K20, K21, K22, K24, K25
Velilerin yüksek beklentisi	10	K1, K9, K11, K14, K16, K17, K19, K21, K22, K24
Velilerin beklentilerinin farklılaşması	9	K3, K8, K9, K13, K15, K21, K22, K23, K24
Farklı toplumsal kesimlerden velilerin varlığı	7	K3, K14, K18, K19, K22, K23, K24
Veli yetersizliği (ekonomik, pedagojik)	4	K5, K7, K10, K18
Sorun çıkarıcı veli	2	K16, K18
Sorunlu aile ortamı	2	K11, K25

Tablo 5'te yer alan bulgulara bakıldığında okul yöneticilerinin önemli bir kısmının velileri öğrenciye ve okula karşı ilgisiz olarak nitelendirdiği görülmektedir. Örnek olarak K22 ve K25 kodlu katılımcıların veli ilgisizliğine yönelik görüşleri şu şekildedir:

K22- Kesinlikle, velilerimizin büyük bir kısmı okulla çok fazla bağlantı kurmuyor. Çocuğu 2-3 yıl okula geldiği halde velisini tanımadığım çocuklar var. Bu durum din eğitiminin kalitesini, okulun kalitesini etkiler. Çünkü ben veliyi tanırsam, velinin dini, dünyevi tavrını bilirsem çocuğuna karşı ona göre tavır sergilerim. Veli ilgili olursa din eğitiminin kalitesi artar.

K25- Zaten toplumun bu kesiminin özellikle eğitimden fazla bir beklentisi yok. Yani işte ben öğrencimi okula göndereyim de ilgileneyim de onun ilerisi için öyle bir düşüncesi yok. Hani derler ya saldırm çayıra mevlam kayıra. Toplantı yapıyoruz veli toplantıya gelmez. Çocuğun ailesine ziyarete gitmek isteriz müsait değilim, dışarıdayım, şuradayım, buradayım, oraya da pek yanaşmıyor.

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticileri bir yandan velilerin ilgisizliğini dile getirirken diğer yandan da bazı velilerin bu okullardan beklentilerinin çok yüksek olduğunu dile getirmektedir. Bu katılımcılardan K17, İmam Hatip Lisesine öğrencisini gönderen velinin dini değerler ya da ibadet alışkanlığı kazandırmada bu okullardan beklentisinin nasıl yüksek olduğunu ve kendi rollerini de okullardan beklediğini şu şekilde ifade etmektedir:

K17- Veli diyor ki okula verdim ya, şu davranışı niye değişmedi. Okula verdim niye öğrenmedi. Benim çocuğum İmam hatibe geliyor ama namaz kılmıyor. Ben bunun için gönderdim. Hâlbuki bu bir süreç yani namazın aile içerisinde başlaması lazım. Yani toplumumuzda şöyle bir imaj var. Bu nasıl gelişti ben anlamıyorum yani. Evde bir okuldur, yani bir eğitim yuvasıdır. Evde çözemediği sorunları okul yoluyla çözülmesi için uğraş veriyor. Özellikle eğitim yönüyle söylüyorum, akademik boyutu elbette okul kazandıracaktır. Bu belki kısmen oluyor ama genel manada maalesef çözüme ulaşmıyor.

İHL okul yöneticilerinin bir kısmı da, velilerle ilgili sorunları ifade ederken, velilerin bu okullardan beklentilerinin farklılık gösterdiğini dile getirmektedir. Bu katılımcılardan K3, K9 ve K15'in görüşleri şu şekildedir:

K3- Farklı beklentileri olan veliler var. Birincisi, gerçekten imam hatip okutmak için gönderenler var. İkincisi, İmam Hatibin diplomasını aldırıp, şu anki siyasi camiada rant yaptığından dolayı, rantı kullanmak isteyenler var. Üçüncüsü İmam Hatibin verdiği güven ve huzuru yaşamak, yani onun altında bulunmak için isteyen gönderenler var. Ve bu üç tipten birisi diyor ki: İlahiyata gitsin hoca olsun bekliyor, birisi diyor ki hocam akademik başarı sağlasın, yükselsin, İmam Hatip mezunuyum diyerek kadrolar alsın. Öbürü de diyor ki: hocam benim çocuğum şoför olacak, çaycı olacak ama ahlaklı olsun. Yani güven içinde olsun. Karşıya da zarar vermesin, kendi de zarar görmesin. Yani iyi bir vatandaş olsun diye ben buraya getirdim diyor.

K9- Bütün veliler büyük bir hırs kanseri içindeler en başarılı benim çocuğum olacak başarı neye göre başarı? Not olarak başarıysa onu her yerde alabilirler. Ama öbür başarıyı istiyorlarsa, dünyalık ve ahiretlik, ona göre davranmaları lazım...()... beklenti şu bakın ben veliden söyleyeyim: Üstün başarılı, imam hatip etiketli, modern zamana uyumlu gençler istiyorlar.

K15- Aslında veliler bu okulları rehabilitasyon merkezi olarak görüyorlar. Sorunlu öğrencileri varsa, kopmuş ailelerin çocukları varsa, birşey yapamadıkları için imam hatiplere gönderelim de belki orada düzelir diye böyle bir beklenti içerisinde gönderiliyorlar. Yani mesleki yönden göndermiyor, velilerimizin önceliği bu değil.

Okul yöneticilerinden bir kısmı ise farklı toplumsal kesimlerden velilerinin olduğunu belirtmiştir. Bazı katılımcılara göre İmam-Hatip zihniyetine sahip olmayan ya da dine hayatlarında yeterince yer vermeyen bazı aileler de özellikle güvenli ortam olarak gördükleri ya da akademik başarılarından dolayı bu okulları tercih edebilmektedir.

K22- Her çeşit velimiz var. Bu yüzden program yaparken dikkatli olmak zorundayız. Bizim müteleyen velimiz varken, sosyal demokrat velimiz de var. Neden kızlar açık diyen velimiz de var, benim kızım açık okuyacak diyen velimiz de var.

K16- "Geçen sene zorunlu olarak devlet herkesi yerleştirdi buraya. Sıfır puanla da geldi, burayı isteyen istemeyen seven sevmeyen herkes gelmek zorunda kaldı. Ve velilerle biz çok sıkıntı yaşadık. Veli göndermek istemiyor. Devlet zoraki benim çocuğumu ne diye buraya gönderdi, ben İmam Hatip seven biri değilim diyor adam.

K23- TEOG yerleştirme sistemi ile beraber aynı puanla alan başka okullar arasında en başarılı okul burasıdır diye hani dini kaygısı olmayan, dini yaşama çok da önem vermeyen, aileler artık okulumuzu tercih etmeye başladı. Veli profilimiz bu yönden değişti. Ayrıca davranış problemi olan öğrencilerini biraz Allah korkusuyla sanki burası bir rehabilitasyon merkezi düşüncesiyle buraya gönderen velilerimiz de var. Beklenti alınan dini eğitimle öğrenci davranışlarının düzeltilmesi.

Kimi okul yöneticileri ise yanıtlarında veli temalı sorun alanı olarak onların gerek ekonomik, gerekse de pedagojik açıdan yetersizliklerine değinirken, bazıları çocuklarını hep haklı gören, olayları yeterince anlamadan, önyargılı bir şekilde yaklaşan, diğer bazıları ise aile ortamları problemlili olan velileri görüşlerinde vurgulamaktadır. Örnek olarak bu katılımcılardan K5, K18 ve K25 bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

K5- Burada bizim 600'e yakın velimiz var. Bunlardan 100'ü gençlerine, nesline hedef belirleme noktasında rehberlik yapabildiği kanaatindeyim. Ama diğer büyük bir bölümü ise bu anlamda yeterince bilgiye sahip olmadığını düşünüyorum. Bilgilendirme çalışmaları yapılıyor yeterli değil yalnız, bu anlamda yani çocuklarını geleceğe hazırlama noktasında kaliteli bir rehberlik yapabildiklerine inanmıyorum. Yani bizim veli ayağımızda sıkıntılar var şimdi şöyle söyleyeyim başarılı bir velinin çocuğu da başarılı oluyor.

K18- Yeni nesil velilerimiz maalesef çocuklarıyla ilgili sıkıntı yaşandığında çocuklarının yanında yer almak suretiyle eğitimi zorlaştırıyorlar. Birçok noktada çocuğun haklılığını ya da haksızlığını sorgulamadan direkt doğrudan doğruya çocuğunun yanında yer alarak, onun eğitimini zorlaştırıyor. Okulu, idareyi, öğretmenleri zor durumda bırakabiliyor. Birçoğu öğretmeni tehdide varabiliyor, gerek dövmeye varabiliyor, şikâyetçi olmaya varabiliyor. İşin aslını astarını öğrenmeden gerçek sebebi bilmeden bazen hani gerçekten olup olmadığını dahi bilmeden hemen çocuğun elinden tutup şikâyet ederim o zaman gibi bir şeye başvurabiliyor. Bu da veli bakış açısının aslında sıkıntılı olduğunu gösteriyor. Yani tamam belki eti senin kemiği benim eğitim dönemi bitmiş olabilir. Ama okuldaki öğretmenin, idarecinin çocuğunun iyiliğini istediğini, onu eğitmek için olduğunu, bir sıkıntı var ise çocuğunun ağzından duyduğunuyla karar vermeyip mutlaka hocayla da bizzat konuşması gerektiğini, bu konuşmayı yaparken de ön yargılı gitmemesi gerektiğini velinin bilmesi ayırt etmesi gerekiyor. Ama maalesef velilerimizde artık bu hassasiyet kayboldu. O yüzden veliyle ilgili olarak biz beklentilerimizin uzağında. Yani veliyi biz doğrudan doğruya eğitimin bir parçası yapamıyoruz. Bu velilerimizin yetişme tarzından da kaynaklanabilir. Yeni velilerimizin çocuk yetiştirme tarzından da

kaynaklanabilir. Ama maalesef çok azı hariç olmak üzere velilerimizin eğitime pozitif katkı verdiğini düşünmüyorum ben. Gerek akademik açıdan gerekse de din eğitimi açısından.

K25- Bizim okulun bulunduğu bölgede en büyük sıkıntımız gelen öğrencilerimiz ailelerinin parçanmış olmasıdır. O derece bir dokunsan bin ah işitirsin. Özellikle sorunu olan öğrencilerimizle görüşüyoruz ya boşanmıştır, ya yetimdir babası ölmüştür, ya ayrılmışlardır, ya da beraberler ama ailenin içinde bir huzur yok kavga, sıkıntı, sorun bu ister istemez öğrenciye yansıyor.

2.4. Müfredat Açısından Nitelik Sorunları

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerinden, okullarındaki din eğitiminin niteliği ile ilgili sorunları müfredatlar bağlamında da değerlendirmeleri istenmiştir. Bir kısım katılımcı bu konuda herhangi bir soruna değinmezken, bir kısmı ise müfredatlar açısından çeşitli sorunları dile getirmiştir. Bu konuda okul yöneticilerinin verdikleri yanıtlar tablo 6'daki gibi kategorilendirilerek özetlenmiştir.

Tablo 6: Müfredat temalı sorunlar

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Müfredatların çok yoğun / ağır olması	6	K1, K2, K4, K7, K9, K11
Meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşması	3	K4, K11, K16
Ders saatlerinin fazlalığı	2	K11, K14
Müfredatların içeriğinde değil uygulamasında sorun var	1	K20
Sure ezberlerinin 12. sınıfa bırakılması	1	K4
Diğer ders müfredatları ya da kitaplarından kaynaklanan sorunlar	1	K21

Tablo 6'da da görüldüğü gibi İHL okul yöneticilerinin bazıları, müfredat temalı niteliği etkileyen çeşitli sorunlara işaret etmişlerdir. Bu bağlamda en fazla değinilen sorun, müfredatların çok ağır/yoğun olmasıdır. Katılımcılar bu kapsamda ayrıca meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşmasını, ders saatlerinin fazlalığını, müfredatlarının uygulanmasındaki güçlüğü, yine sure ezberlerinin son sınıfa bırakılmasını sorun olarak ifadelerinde dile getirmişlerdir. Örnek olarak bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K14- Öğretim programları açıkçası en büyük sıkıntımız. Haftada 40 saat ders var. Öğrenciler çok yoruluyorlar. Sabah saat 8 de geliyorlar saat 3, 3 buçuğa kadar buradalar. Bakanlığın da bu noktada bir çalışması var, müsteşarımız da geçenlerde açıkladı. Kesinlikle ders saatinin haftada 30 saati geçmemesi noktasında ayarlanması lazım. Müthiş bir bezginlik, müthiş bir bıkkınlık. Biz öğretmen arkadaşlarla da, idarecilerle de sık sık konuşuyoruz: psikolojisi bozuk bir nesil yetiştiriyoruz bunun farkında değiliz. Sadece öğretime yönelik yüklemeye yapıyoruz. Haftada 40 saatin olduğu ortamda sosyal etkinlik yapmak, daha güzel çalışmalar yapmak mümkün değil.

K7- Müfredatlar çok ağır. Gereksiz pek çok şey var. Bana göre bu kadar yoğunluğu İlahiyatta versin sıkılacaksa da orada sıkılsın. Yetiştiremiyor zaten hocalar. Mesela özellikle Arapçayı yetiştiremiyorlar. Kuran-ı Kerim de yetiştirmiyor. Çünkü sayı fazla. 30 kişilik sınıfta 35 kişilik sınıfta benim bir çocuğu dinledikten sonra, iki üç hafta beklemem lazım tekrar o çocuğa sıra gelmesi için.

K9- Müfredatlar çok yoğun. Ben hayatım boyunca yalan yazdım sene sonu raporlarına, konu bitti diye. Yok ben bitiremem. Dönerim dolaşırım konu bitmez.

K16- Bir de en büyük sıkıntımız şu: Arapça, Kuran-ı Kerim gibi meslek dersleri 9 ve 10. sınıflarda biraz daha yoğunlaştırılması lazım. 11, 12. sınıflarda çocuklar LYS, YGS sınavlarına hazırlandığı için o dersler biraz daha gereksiz gibi görülüyor.

Turkish Studies

K4- Kuran-ı Kerim derslerinde özellikle ezberlerde sıkıntı var. Ezberlerin özellikle 12. sınıflara bırakılması konusunda sıkıntı var. Ezberlerin 9, 10 ve 11. sınıfta halledilmesi gerekiyor. 12. sınıflar ezber konusunda öğretmenlerimize sıkıntı çıkarıyor.

K21- Genel anlamda müfredata baktığımız zaman bu din dersleri kitapları dışındaki kitapların öğrencileri dini eğitimden uzak bir yapıda tuttuğunu düşünüyorum. Mesela bir edebiyat müfredatına baktığımız zaman edebiyat müfredatını alan bir öğrenci oradaki dilden, üsluptan, yazardan, eserden bakıldığı zaman öğrencileri dini eğitime yönlendirmiyor. Eğer bir müfredat yenilenmesi yapılırsa temelde bu milletin dini değerlerine sahip çıkan veya onları yansıtabilen eserlerin müfredatta olması, din eğitimini kolaylaştırır diye düşünüyorum.

2.5. Nitelik İle İlgili Diğer Sorun Alanları

Görüşme yapılan İHL okul yöneticileri, bu okullardaki din eğitiminin niteliği ile ilgili öğrenci, öğretmen ve veli profili ile müfredata ilişkin sorunlardan farklı olarak, çeşitli diğer sorunlara da değinmişlerdir. Katılımcıların bu bağlamda ifade ettikleri diğer sorunlara ilişkin kategoriler tablo 7’de özetlenerek sunulmuştur.

Tablo 7: Niteliği etkileyen diğer sorun alanları

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Akademik başarının öncelenmesi	12	K2, K4, K8, K10, K13, K14, K15, K16, K17, K21, K23, K25
Fiziksel sorunlar	13	K4, K5, K7, K8, K9, K12, K13, K16, K17, K19, K21, K22, K24
Sosyal faaliyetlerin yoğunluğu	4	K17, K20, K22, K25
Çevre	3	K11, K13, K25
Dönüşen okullar	2	K3, K9
Ekonomik sorunlar	2	K11, K9
Okul ve öğrenci sayılarındaki hızlı artış	2	K3, K7

Tablo 7’de yer alan bulgulara bakıldığında araştırmaya katılan önemli sayıdaki İHL okul yöneticisinin akademik başarının öncelenmesini, okullarındaki din eğitiminin niteliğini etkileyen sorunlardan birisi olarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu anlamda katılımcıların bir kısmı bakanlıktan, il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerine, okul yönetimlerinden öğretmen, öğrenci ve velilere kadar ilgili paydaşların, sistemin zorunlu bir getirisi olarak, İHL’lerde öğrencilere dini değerler ya da mesleki yeterlikler kazandırmaktan ziyade, üniversite sınavı odaklı akademik başarının elde edilmesini daha fazla önceliklediklerini vurgulamaktadır. Örnek olarak K18, K25 ve K17 kodlu katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

K18- Maalesef şunu kabul etmemiz lazım ki ülke genelinde bakılan tek şey şu anda akademik başarı. Bu kim olduğunu çok değiştirmiyor. Yani okul müdürünün özel bir hassasiyeti yoksa dini değerler açısından beklentisi de akademik başarı, ilçe milli eğitim müdürünün beklentisi de akademik başarı, il milli eğitim müdürünün beklentisi de akademik başarı, Milli Eğitim Bakanlığının beklentisi de akademik başarı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün beklentisi de akademik başarı. Kimse kusura bakmasın. Bu realite ama bizi üzen bir realite. Çünkü meslek derslerini ölçebilecek bir şey yok ülkede. İlahiyat kazanıyor ve gitti, bitti o kadar. Ama maalesef ki İmam Hatiplerin başarısı şu anda neyle ölçülüyor, kaç tane öğrenciyi 4 yıllık üniversiteye yerleştirdin? O 4 yıllık üniversitelerden kaç tanesi tıptı, kaç tanesi hukuktı, kaç tanesi mühendislikti, kaç tanesi mimarlıktı? İsmi meşhur olan üniversitelerden hangisine öğrenci gönderebildin? Maalesef bunlarla ölçülüyor. Ha ilahiyat mı aman boş versene artık herkes gidiyor zaten mantığı var.

Turkish Studies

K25- Eğitim sisteminden kaynaklı akademik başarının öncelenmesi var. Bugün milli eğitim, bakanlık, yukarı doğru çıktığımız zaman genel müdürlük okulları değerlendirirken, daha çok işte TEOG, YGS, LYS gibi sınavlardaki başarısını ölçü alıyor. Yani şu okul sınavda ortalama şu kadar net yaptı, bu başarılı okuldur; diğeri yapamadı bu başarısız okuldur. Öyle olunca da mademki ölçü öyle, hem öğretmen hem idare o tarafa yoğunlaşıyor. Bizim için aslında öncelikli olan davranıştır. Yani davranışla beraber akademik başarıdır. İkisi beraber olduğu zaman biz başarı olarak görüyoruz. İkisi beraber olmayınca şahsen biz başarılı görmüyoruz. Bunun için yukardan bu bakış açısı değişirse, alt da değişir. Bunun için sıkıntının çoğunun üstten olduğunu düşünüyorum.

K17- Bu konuda haklı bir gerekçe, akademik başarıya bir susamışlık var, bir özlem var. Yani veliler de, okul yönetimleri de milli eğitim müdürlüğündeki yetkili kişiler de bunu bir şekilde görmek istiyorlar. Bu manada birazcık abartılıyor.

Bazı İHL okul yöneticileri de okullarındaki fiziksel yetersizliklerin, nitelikli bir din eğitimi yürütülmesinde sorunlara yol açtığını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar, son dönemde devlet destekli olarak yapılan İHL'ler bir tarafa bırakılırsa, özellikle 1950'lerden itibaren milletin çeşitli güçlüklerle yokluk içerisinde yaptıkları ve bugün de hala hizmet veren İHL'lerdeki fiziksel yetersizlikleri dile getirmektedir. Bu bağlamda derslik eksikliği, binaların eski oluşu, konferans salonunun yetersizliği vs. gibi sorunlar sıralanmaktadır. Ayrıca kimi okul yöneticileri de fiziksel yetersizlik nedeniyle yürütülen ikili eğitim uygulamasını, dönüşen okullardan kaynaklı fiziksel sorunları, seçmeli derslerde derslik yetersizliğinden sınıf bölmesini gerçekleştiremediklerini, okullarının çevre ve bahçe itibarıyla sıkıntılarını dile getirmektedir. Örnek olarak bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K5- Bizim okulumuz kırk yıllık olduğu için mutlaka fiziki yenilenmeye ihtiyaç duyuyoruz imam hatip liselerinin konferans salonunun, mescidinin mutlaka vasıflara uygun olması lazım.

K8- Şuan biz fiziki olarak çok zor durumdayız. Çünkü bodrum katları bile sınıf olarak kullanılıyor. Şuan bizim laboratuvar falan hiçbir şeyimiz yok. Hepsi sınıftır hepsinde öğrenciler vardır. Yani kullanabileceğimiz tek odalar müdür ve müdür yardımcısı odalarıdır. Hepsi sınıftır. Ve hepsi de tıklım tıklım doludur.

K9- Burası ilkokul olarak yapılmış, sonra liseye çevrilmiş. İmam Hatip olarak da yapılmadığı için mescit diye bir şey yok. Konferans salonu zaten yok. Kütüphaneyi gördünüz mü? O da yok.

K19- Şimdi okulumuz dönüşerek okul olmuş. Başka ihtiyaçlara göre düşünülmüş. Dünün ihtiyacına göre iyi olan okul, bugünün ihtiyacına uygun olmuyor. Ne demek bu? 1967 yılında yapılmış ortaokul olarak düşünülmüş. Peşinden lise olmuş. Yıllar içerisinde 2013 yılında İmam Hatip lisesine dönüştüğünde fiziki mekânlar yetmiyor.

K12- En büyük problemimiz şuan ikili öğretim yapıyor olmamız. Şöyle ki ikili öğretim yapınca teneffüsleri kısa tutmak zorundayız. Sabah 7:30'dan akşam 7:30'a kadar buradayız. Öğrencinin gidip mescitte namaz kılması abdest alması dersi aksatmasına neden oluyor. Dolayısıyla bir İmam Hatip lisesinde öğretmen öğrenciyi alıp namaza gitse, cemaat yapsa ki bu olması lazım, yapamıyor. Bu fiziki şartların yetersizliğinden kaynaklanıyor, zaman yetersizliğinden kaynaklanıyor. Tekli öğretime geçebilseydik büyük ihtimalle teneffüsler 10-15 dakika olurdu. Meslek dersi öğretmeni olur diğer öğretmenleri olur, hep beraber gider namazlarını kılar, teneffüslerde dini sohbetler, tartışmalar bunları yapabilmeye çok fazla imkan olurdu.

K19- Seçmeli derslerden dolayı mesela bir sınıf bünyesinde iki ayrı ders seçildiğinde, seçmeli ders saati geldiğinde, sınıfı bölmemiz icap ediyor. Böldüğümüz zaman yeni alanlara ihtiyaç duyuyoruz. Dolayısıyla ciddi anlamda fiziksel sorun yaşıyoruz. Ya öğrenciyi azaltarak fiziki sorunu öyle çözeceksin. Öğrenci sayısını koruyayım, hatta öğrenci sayısını çoğaltayım dersin, fiziki sorun yaşıyoruz. Biz bunu yaşıyoruz.

K13-Okullar 1950'lerden bu yana hep gece konu mantığıyla kurulmuş. Bir an önce bir bina bulalım orada okul açalım millet okumaya başlasın diye düşünülmüş... Büyük ölçüde o mantık devam ediyor.

Turkish Studies

Bu da öğrencilerin sosyal, kültürel, ahlaki, okul aidiyet kimliğinin oluşmasında olumsuz etkiler yapıyor.

K21- Tabi bu son yılları saymayalım yapılan bütün İmam Hatipler halk tarafından yapılmış. 1950’li 60’lı yıllarda fiziki yapıları çok düşünülmeden yapılan binalar. Olsun da çocuklarımız eğitim görsün mantığıyla dizayn edilmiş binalar. Haliyle eksisi çok.

Araştırmaya katılan bazı okul yöneticileri de görüşlerinde nitelikli bir din eğitimi sağlamada okul ile birlikte aile ve sosyal çevrenin de rolüne dikkat çekerek, bu konudaki sorunlara değinmişlerdir. Bu bağlamda K11 ve K25 kodlu katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K11- Sosyal çevrenin çok olumsuz bir etkisi var. Burada yaptığı yanlış kendisine anlatmak için 35 dakika dil döktüğüm öğrenci vardı. Yani yaptığının yanlış olduğunu ona anlatabilmek için uğraşım. Ve bana söylediği şey şu: Bu da işin özeti oluyor. “Hocam sizin söyledikleriniz doğru da, ben şu kapıdan çıkınca sizin tüm söylediklerinizi unutacağım. Niye dedim. Çünkü sizin söyledikleriniz ne benim mahallemde var, ne evimde var, ne de arkadaşlarımda var. Ben unutacağım diyor yani.

K25- Tabi ki okul sadece bir etkidir. Ailesi var, çevresi var, sokak var, basın-yayın var. Gidip de evde uygun olmayan dizileri seyrettiği zaman, o gün okuldan aldığı her şey sıfırlanıyor. Yani burada hakikaten İmam-hatipler genel olmasa da, birçok okulumuzda öğretmenleri, idareleri idealist olan okullardan büyük bir gayret sarf ediliyor. Fakat burası ile bitmiyor, okulla bitmiyor. Ailenin de üzerinde durması lazım, çevreninde, STK’ların da, özellikle medyanın. Burada hükümete de çok görevler düşüyor. Özellikle uygunsuz olan dizilere müsaade edilmemesi lazım. Sahada bizim verdiklerimizi akşamleyin sıfırlatabiliyorlar, etkisiz hale getirebiliyorlar.

Bunların dışında kimi okul yöneticisi de niteliği etkileyen sorunlar olarak görüşlerinde ekonomik yetersizliklere, okul ve öğrenci sayılarındaki hızlı artışa, ve okullardaki sosyal faaliyetlerin yoğunluğuna temas etmişlerdir. Örneğin K3 kodlu katılımcı “Ben yönetim kademeleri yukarıya doğru yükseldikçe işin gösterişe, sayısal verilere, siyasi iradeye sunma yarışına döndüğünü, burada öğretmen, öğrenci ve okulların feda edildiğini düşünüyorum. Kaç tane İmam Hatip ortaokulu açtın? Kaç tane İmam Hatip Lisesi açtın? Bu okullar açılmalı, ancak meslek lisesinin daha alt seviyesinde kalanı da biz alalım, o da bizim onu da biz alacağız almayacağız demiyorum, ama bu imajı da kırmaya hakkımız yok.” şeklinde görüşlerini ifade ederek, bu okullarda sadece sayısal artışa odaklanmayı eleştirirken; K22 kodlu katılımcı ise “Aşırı derecede sosyal etkinlikler yoğun. Bu yoğunluğu İmam Hatip okulları kaldırmakta zorlanıyor. İşin açıkçası bu, hafızlık, ezan, hutbe ve kurani güzel okuma, bunlar il çapında yarışmalar. Onun haricinde panel, münazara, velinin okula yakınlaştırılması, kitap okuma etkinlikleri. Aşırı derecede bir etkinlik yumağı içerisindeyiz. Gerçekten fazla etkinlikler var, bu eğitimi akademik anlamda olumsuz etkiliyor.” şeklinde görüşlerini belirterek, bu okullardaki sosyal etkinliklerin çok yoğun olduğunu dile getirmiştir.

3- İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğinin Geliştirilmesine İlişkin Çözüm Önerileri

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerine, bu okullarda sunulan din eğitiminin niteliğini geliştirmek için neler yapılmalıdır? şeklinde diğer bir soru da yöneltilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar tablo 8’de görüldüğü gibi kategorilendirilerek özetlenmiştir.

Tablo 8: Niteliği geliştirmeye yönelik öneriler

Kategoriler	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
Başarılı, istekli öğrencilerin sayısı artırılmalı	3	K10, K9, K16
İHO öğrencilerinin İHL'yi tercih etmeleri sağlanmalı	1	K18
Öğrencilerin okul aidiyetleri güçlendirilmeli	1	K12
Liselere öğrenci yerleştirme sistemi değiştirilmeli	1	K23
Bu okullara öğretmenler seçilerek atanmalı	4	K3, K18, K20, K22
Öğretmenlerin yetiştirilmesi için hizmet içi seminerler artırılmalı	1	K6
Meslek dersi öğretmenleri branşlaşmalı	2	K1, K8
Meslek dersi öğretmenleri donanımlı olmalı, kendilerini sevdirmeli	1	K18
Öğretmenlerin kendi alanlarında yüksek lisans yapmaları teşvik edilmeli	1	K17
Üniversite sınavında meslek derslerinden soru çıkmalı	3	K4, K8, K11
İlahiyata gideceklere ek puan verilmeli	1	K5
Pansiyonlu okulların sayısı artırılmalı	1	K14
Öğrenci kontenjanları azaltılmalı	3	K6, K20, K22
Okul-çevre-aile birlikteliği sağlanmalı	3	K5, K11, K25
Öncelikle aile eğitilmeli	1	K11
Ahlaki değerlerin kazandırılması ön planda tutulmalı	1	K18
Okul yönetimlerinin öğretmenleri rehberlik yönü ağırlıklı denetimleri artırılmalı	1	K17
Okul müdürlerinin seçimi iyi yapılmalı	1	K18
İmam Hatip Liselerinde program çeşitlendirilmeli	3	K4, K13, K14
Müfredat sadeleştirilmeli, ders saatleri azaltılmalı	4	K1, K11, K14, K16
12. sınıfta meslek dersi verilmemeli, ağırlık 9, 10 ve 11. sınıflarda olmalı	4	K1, K4, K8, K16

Görüşme yapılan İHL okul yöneticileri tablo 8'de de görüldüğü gibi İmam Hatip Liselerinde sunulan din eğitiminin niteliğini geliştirmeye yönelik çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Yapılan önerilerin daha çok ifade ettikleri sorun alanlarına uygun olarak, bu okulların öğrenci, öğretmen, veli ve yönetici profillerine, üniversite sınav sistemi, müfredat yapısı ve meslek derslerine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılar bu okulların öğrenci profiline ilişkin özellikle akademik anlamda daha başarılı, bu okullarda kendi isteğiyle okumak isteyen öğrencilerin artırılmasına ve buna karşılık öğrenci kontenjanlarının azaltılmasına dair önerilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda K16 kodlu katılımcı "İmam Hatibi arzulamayan öğrencinin buraya gelmemesi lazım. Baba zoruyla, anne zoruyla veya çevrenin zoruyla değil, çocuğun kendisinin isteyerek gelmesi lazım." şeklinde bu okullarda kendi istekleriyle gelen öğrencilerin olması gerektiğini vurgularken; K23 kodlu katılımcı, bu okullara başarılı öğrenciler çekme adına TEOG sınav sisteminin değiştirilmesi önerisini "TEOG sınavının sisteminin

değiştirilmesi lazım. TEOG sınavı kaldırılmalı, ille de devlet öğrenci seçecekse fen liseleri için sadece bir sınav yapmalı. Bu sınav içinde herkes müracaat edememeli. Ortalaması son sınıfta 80'in 90'ın üzerinde olanlar girebilmeli. Diğer kalan tüm öğrenciler en yakın okula kayıt yaptırmalı.” şeklinde ifade etmiştir.

K18 kodlu katılımcı ise İmam Hatip Liselerine dini altyapısı daha iyi olan öğrencilerin gelmesi için özellikle İmam Hatip ortaokullarından öğrencilerin çekilmesi gerektiğini “*Biz 9. Sınıfta hiç imam hatip kimliğine bürünmemiş bir öğrenciyi alıp da 4 sene sonra elimizde bir sihirli değnek yok ya, yani burası bir fabrika değil ki baştan giren bir kütük arka taraftan bir masa olarak mobilya olarak çıksın mümkün değil. Böyle bir ihtimal yok. O yüzden bize ne kadar küçükten öğrenci gelirse değişme ve değiştirilme ihtimali o kadar yüksek olacaktır. Onu şekillendirmek daha kolay olacaktır. Ortaokullarımız bu noktada, ham maddeyi işleme noktasında görevini yerine getirirse biz liseliler olarak ona sadece aksesuar yapmak zorunda kalacağız, açıklarını kapatacağız. Biraz daha belki dolduracağız. İstedığımız amacı ve gayeyi, imam hatipli olmanın şuurunu ona vereceğiz. Bu şekilde çok daha başarılı olacaktır diye düşünüyorum. Yani bu noktada inşallah biz İmam Hatip ortaokullarından mezun olan çocuklarımızı liseye kazandırma konusunda başarılı olursak, bu problemin çözüleceğine inanıyorum.” şeklinde dile getirmektedir.*

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticileri, bu okullarda görev yapan öğretmenlere yönelik de önerilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda meslek dersi öğretmenlerinin branşlaşmalarına, rol model olmaları ve derslerini sevdirmeleri için daha donanımlı yetiştirilmelerine, ayrıca genel olarak bu okullara öğretmenlerin seçilerek alınmasına, yeterliklerini geliştirmek için hizmet içi seminerler düzenlenmesine ve kendi alanlarına lisansüstü eğitim almalarının teşvik edilmesine ilişkin öneriler sıralamışlardır. Bu konudaki bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K20- Eğitim tek başına idareciyle, tek başına öğrenciyle olmuyor. Öğretmenin kalitesinin olmadığı yerde gerçek başarı beklemek mümkün değil. İmam Hatip liselerine gelen öğretmenin kesinlikle belli kısıtlarda olması gerekir. İmam Hatiplere gelen öğretmenin mesleki yeterliliğinin ya da belli bir takibinin olması gerekir. Öğrencilerimiz çok saf ve çok temiz ve dışarıdan gelen anlayıştan etkilenecek durumdalar. Onun için tüm öğretmenlerin belli bir kısıstan geçmesi lazım.

K22 İmam Hatip okullarına, özellikle İmam Hatip şuurunu benimsemiş, öğretmenlerin yönlendirilmesi gerekiyor.

K3- İmam Hatip Liselerinde öğretmenleri seçme kriterleri getirilmeli. Rol modele de muhtaç olduğu için çocuk, kültür öğretmenleri de seçilerek alınmalı. Bunun seçmesi de sadece sınav ya da mülakat da değil, uzun süreli tanışıklık, bilinmişlik, soruşturma yani daha önce çalıştığı yerlere bu arkadaşları sorma şeklinde olabilir. Abdesti, namazı olmayan bir öğretmen, çocuğa iyi davranıyor, çocuk da bunu seviyor. Ve çocuk böyle de yaşanabilir rol modeline kapılıyor ve biz İmam Hatipte okutuyoruz çocuğu. Nasıl bu çatışmanın içerisinde çocuğu çıkartacağız? Yani gönül fikir çatışmasının içerisinde, bilmiyorum.

K18- Bu noktada bizim öğretmenler olarak, meslek derslerini konuşuyorum, meslek dersleri öğretmenleri olarak din eğitiminin kalitesini arttıracaksak kesinlikle öğrenciye kendimizi sevdirmeye zorunluluğu olmalı diye düşünüyorum. Bu sevgi sadece ders ve not eksenli bir sevgi değil, şunu yapanlar da var, efendim işte ne dersine giriyor meslek derslerinden Arapça'ya giriyor, Kuran-ı Kerim'e giriyor, ver 100'ü öğrenci seni sevsin. Hayır. Bu değil. Yani not fazla vereyim öğrenci memnun kalsın değil. Tam tersine öğrenci okulla ve notla ilgili olmayan bir konuda bile bir sıkıntıya düştüğünde aklına ilk hangi öğretmen düşüyorsa o öğretmeni seviyordur. Ben bu problemimi o öğretmenim ile paylaşmalıyım diyorsa o öğretmen en değerli öğretmendir. Ben de diyorum ki o en değerli öğretmen meslek dersleri öğretmeni olsun. Gönül öyle arzu ediyor. Yani bir öğrenci başını ellerinin arasına aldığı anda aklına ilk meslek dersleri hocası gelsin. A şu hocam var, bana bu konuda ya da hiç bir şey yapmasa bile ben ona bu derdimi açabilirim diye düşüneneği kişi meslek dersleri öğretmeni olmalı diye düşünüyorum.

Turkish Studies

Görüşme yapılan İHL okul yöneticilerinin bir kısmı ise müfredatlara ve bu okulların program yapısına ilişkin öneriler getirmiştir. Bu bağlamda öne çıkan öneriler müfredatların sadeleştirilmesi, ders saatlerinin azaltılması ve bu okulların programlarının öğrencilerin yönelimleri doğrultusunda çeşitlendirilmesine ilişkindir. Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

K14- Ben bu noktada öğretim programlarının biraz hafifletilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Mesela 40 saatten önce genel liselerde haftalık ders saati 30 saatti. Daha da ötesi liseler üç yıldır, dört yıla çıkarıldı. Ancak haftalık ders saati azalması gerekirken önce 35 oldu, sonra 40 saat oldu. Liselerin bir yıl artırılması aşlında 35 saatin 30 saate düşürülmesi anlamına geliyordu bir noktada. Ama böyle bir çalışma yapılmadı. Ben ders saatlerinin düşürülmesi daha yararlı olur diye düşünüyorum.

K4- Programın eczacılık, hukuk, tıp gibi fakültelere gitmek isteyen öğrenciler ile İlahiyat fakültelerine gitmek isteyen öğrenciler için ayrı değerlendirilmesi gerekir. Bence bu önemli bir sorun. İlahiyata gitmek isteyen öğrenciler için eğitim programı, içeriği farklı verilmeli, ilahiyat dışındaki öğrenciler için farklı olmalı. Çünkü kimi ilahiyat dışında tercih yapacak öğrenciler meslek derslerinde sıkıntı yaşıyorlar, isteksiz davranıyorlar ve bu dersler öğrencilere yük gibi geliyor. Ama İlahiyat isteyen öğrenciler için bu dersler bir gereklilik oluyor. Dolayısıyla bu konuda ya bir orta yol bulunması gerekecek müfredat açısından, ya da iki ayrı programın uygulanması gerekecek gibi görünüyor. Tüm öğrencilere standart tek müfredat uyguluyoruz, dolayısıyla bu da eğitimin niteliğini etkiliyor.

K13- İlk olarak okullarda branşlaşmaya gidilmesi lazım. Diyelim ki bir ilahiyat ağırlıklı yetişecek öğrenciler grubu olması lazım. Fen bilimlerine yetenekli öğrencilerin o alanda yetiştirilmesi lazım. Eşit ağırlık dediğimiz sosyal alanlarda yeteneklerine göre ayırmakta yarar var bunları. Çünkü adam ben sadece Diyanette çalışmak istiyorum, imam müezzin olmak istiyorum, ya da İlahiyata gitmek istiyorum diyorsa meslek derslerini daha ağırlıklı görmesi lazım. Gerçi seçmeli derslerle bu sağlanmaya çalışılıyor ama her zaman mümkün olmuyor. Ama böyle alan tanımlamaları olsa ve bu şekilde sınavlarda bir değerlendirme olsa daha etkili olacağını düşünüyorum.

Örnekleri sunulan önerilerden farklı olarak K8 kodlu katılımcı meslek derslerinin son sınıflara koyulmaması ve üniversite giriş sınavlarında meslek derslerinden de soru sorulmasına ilişkin önerisini “12. sınıfın ikinci dönemine meslek dersi hiç konulmayabilir. Öğrenci zaten geliyor diyor ki hocam ben ezber veremiyorum çünkü ben üniversite sınavlarına hazırlık yapıyorum. Ama meslek derslerini önemli hale getirmek için bence nasıl LYS 5’te dil sınavı varsa, LYS 6’da da mesleğe yönelik İlahiyata gidecek öğrencilerin girebileceği bir yeterlilik sınavı olmalı.” şeklinde ifade ederken; K14 kodlu katılımcı ise okullarda alınan eğitimin öğrencilerin yaşantılarına yansımaları için İHL’lerin pansiyonlu olmasının önemini şu şekilde dile getirmektedir:

K14- Öğrencilerin aldıkları eğitimin bence tavırlarına da yansımaları lazım. Bunun da ben okul pansiyonlarıyla gerçekleşeceğini düşünüyorum. Mesela bizim Kayseri’deki merkezdeki okullarımızın en büyük sıkıntısı o. Bizim bir pansiyonumuz olsaydı akşam çocuklara daha farklı şeyler verebilirdik. Okul havası ile pansiyon havası çok farklı. Pansiyon biraz ev gibi oluyor. Yani evde çocuklara yaklaşmak daha farklı daha iyi noktalardan yakalayabiliyorsunuz, pansiyonda da aynı şekilde. Ama saat üçten sonra çocuklar okuldan ayrıldıktan sonra artık burayı ders yapılan ders işlenen bir mekan gibi görüyorlar. Kayseri’deki İHL’lerin en büyük sıkıntısı bu diye düşünüyorum. Kesinlikle pansiyon olmalı. Özellikle dini değerler kazandırmanın ben pansiyon kanalıyla daha rahat verilebileceğini düşünüyorum. Özellikle bu işi yapacak belletmenleri seçip bu noktada STK’lardan da destek alarak akşamları, hafta sonları, çok güzel etkinlikler yapılabilir. Okulla sınırlı kalınca okulda da zaten ders saatleri içerisinde okul içerisinde, o yüzden örneklik teşkil edilebilecek tavırların ben pansiyonlarda daha güzel elde edileceğini düşünüyorum.

Tartışma ve Sonuç

Her tür ve kademedeki okullar için söz konusu olduğu gibi, İmam Hatip Liselerinden de temel beklenti, belirlenen amaç ve fonksiyonlarını nitelikli bir şekilde gerçekleştirilmesi, hedeflenen niteliklere sahip öğrenciler yetiştirebilmesidir. Özellikle 2012 sonrası süreçte okul ve öğrenci

sayılarında ciddi bir artış yaşanan bu okullarda sunulan eğitim hizmetinin niteliksel olarak da geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalara bir katkı sunmak ümidiyle yürütülen bu araştırmada, bu okulların en önemli paydaşlarından olan okul yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini etkileyen sorunların incelenmesi amaçlanmıştır. 12 farklı ilden, toplam 25 İHL okul yöneticisiyle yapılan görüşmeler yoluyla elde edilen verilerle, araştırmada ulaşılan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Kendileriyle görüşme yapılan İHL okul yöneticilerinin, bu okullardaki din eğitiminin niteliğini genel olarak nasıl değerlendirdikleri sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun bu okullardaki din eğitiminin niteliğini, istenilen düzeyde olmadığını ifade edip, yetersiz buldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, bu okulların diğer önemli paydaşları olan öğretmen ve öğrenci görüşleriyle de kısmen doğrulanmıştır. Nitekim Aşlamacı (2017) tarafından bu okul öğrencileri ve öğretmenlerine yönelik Türkiye kapsamlı olarak yapılan araştırmada, bu okul öğrencilerinin yaklaşık yarısı (%45,2), bu okullardan aldıkları din eğitimini kendileri için yeterli görmediklerini ifade ederken, bu okullarda görev yapan öğretmenlerin de yaklaşık yarısı (%46,3) İmam-Hatip Liselerindeki din öğretiminin yüzeysel bulduklarını, yine yaklaşık yarısı (%41,5) bu okullarda çağımızın ihtiyaç duyduğu din görevlilerinin yetişmediğini ifade etmiştir. Aynı araştırmada öne çıkan diğer bir sonuç ise üniversitede İlahiyat Fakültesinde okumak isteyen İHL öğrencilerinin, diğer alanlarda okumak isteyen öğrencilere göre İHL’de aldıkları din eğitimi daha düşük oranda yeterli görmeleridir. Buna göre İHL’lerde sunulan din eğitimi, İlahiyat Fakültelerinde okumak isteyen öğrencilere göre yetersiz kalmakta ve bu öğrenciler üniversite yönelimlerine uygun olarak bu okullardan daha fazla ve nitelikli din eğitimi talep etmektedir.

Görüşme yapılan İHL okul yöneticilerine, okullarında sunulan din eğitiminin niteliğini etkileyen ne tür sorunlarla karşılaştıkları sorulmuştur. Araştırma bulgularına göre okul yöneticilerinin verdikleri yanıtların öğrenci, öğretmen ve veli profiline ilişkin sorunlar üzerine yoğunlaştığı, bunların dışında onların müfredata, bu okullarda akademik başarının öncelenmesine, fiziksel, çevresel ve ekonomik sıkıntılara ilişkin de çeşitli sorunları dile getirdikleri tespit edilmiştir. Bu durum, görüşme yapılan okul yöneticilerinin görüşlerinde, eğitim sistemindeki insan faktörüne ilişkin sorun alanlarını daha fazla ön plana çıkardığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticilerinin tamamı görüşlerinde, bu okullarda din eğitiminin niteliğine ilişkin sorunlar olarak, öğrenci profilinden kaynaklanan bir soruna işaret etmişlerdir. Bu çerçevede öğrencilerin özellikle akademik başarı açısından yetersizliği, bu okullara çeşitli nedenlerden dolayı istemeyerek gelen öğrencilerin varlığı, üniversitelerin İlahiyat dışındaki farklı alanlarında okumak isteyen öğrencilerin meslek derslerini önemsememeleri, İmam hatip ortaokullarında okumamış öğrencilerin dini altyapı yetersizliği ve İmam hatip şuuruna sahip olmayan öğrencilerin istenmeyen davranışları, okul yöneticileri tarafından dile getirilen öğrenci temalı sorunlar olarak sıralanmıştır.

İHL öğrencilerinin profillerine ilişkin ilgili alan yazındaki yakın tarihli çalışmalara bakıldığında, bu durumu doğrular verilere ulaşılmıştır. Öncelikle Aşlamacı (2017) ile Özelsel ve Aydemir’in (2014) yaptıkları araştırmalarda elde edilen veriler, İmam Hatip Liselerinin daha çok sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan, toplumun orta ve alt kesimlerinden öğrenci çektiklerini göstermiştir. Ayrıca her iki araştırmada da İHL’de okuyan öğrencilerin yaklaşık %40’nın kendi istekleriyle bu okullarda okudukları, geri kalanlarının ise başta aile isteği olmak üzere çeşitli nedenlerle bu okulları tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu bu veriler ve görüşme yapılan okul yöneticilerinin ifadeleri, İmam Hatip Liselerinde önemli orandaki öğrencinin istemeyerek okuduklarını ortaya koymaktadır. Eğitimin her alanında olduğu gibi din eğitimi ve öğretiminde de öğrenenin öğrenme-öğretme sürecine gönülden isteyerek katılımının, öğretimin

niteliği ve etkililiği üzerindeki önemi (Aydın, 2010) göz önünde bulundurulduğunda, bu okullardaki istemeyerek gelen öğrencilerin varlığının nitelik açısından sorun oluşturması kaçınılmazdır.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin geneli tarafından ifade edilen öğrenci profiline ilişkin diğer bir sorun, akademik açıdan yetersiz öğrencilerin bu okullara gelmesidir. Bu durum Karateke'nin (2015) Elazığ ilindeki çeşitli İHL okul yöneticileriyle yaptığı araştırmada da dile getirilmiştir. Yine Aşlamacı'nın (2017) araştırmasında İHL'de görev yapan öğretmenlerin %59,9'u okullarındaki öğrencileri akademik anlamda yetersiz bulduklarını ifade etmiştir. Görüşme yapılan okul yöneticileri bu durumu, bazen 28 Şubat sürecinde alınan kararların devam eden olumsuz etkisine, bazen de TEOG (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı) sınav sistemine bağlayarak kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Nitekim bazı katılımcılar üniversite giriş sistemindeki katsayı uygulanması kararının, hala bazı veliler üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ve başarılı öğrencilerini bu okullara göndermeye çekindiklerini ifade etmişlerdir. Diğer bazı katılımcılar ise özellikle TEOG sınav sonuçlarına göre hareket eden öğrencilerin öncelikle Fen Liselerini, sonrasında Sosyal Bilimler Liseleri ve Anadolu Liselerini tercih ettiklerini, bu okullara puanı yetmeyen öğrencilerin ancak İmam Hatip Liselerine yöneldiklerini dile getirmişlerdir. Bu açıdan özellikle genel liselerin Anadolu liselerine dönüştürüldüğü 2013 yılında, İmam Hatip Liselerinin dönüştürülmemesi, hiç puanı olmayan ya da düşük puanlı öğrencilerin, diğer bazı mesleki teknik liselerle birlikte, bu okullara yönelmek zorunda kalmalarına yol açmış ve bu okulların taban puanları açısından olumsuz bir imajın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu okullarda oluşan düşük taban puanının etkisinin sonraki yıllarda da devam ettiği ve bu göstergeler üzerinden hareket eden öğrencilerin, tercih sıralarında bu okulları geri planda bıraktıkları düşünülebilir. Bu olumsuz duruma son vermek için 2014 yılında bütün İmam Hatip Liseleri de Anadolu İmam Hatip Liselerine dönüştürülmüştür. Ayrıca bu okullara akademik anlamda daha başarılı öğrencileri çekebilmek için son yıllarda Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, başta Fen ve Sosyal Bilimler olmak üzere çeşitli alanlarda proje İmam Hatip Liseleri açmaya başlamıştır. Ancak proje okulu olmayan Anadolu İHL'lerin taban puanlarının yükselmesi ve bu okulların da akademik açıdan daha başarılı öğrencileri çekebilmeleri için kontenjan kısıtlaması da dâhil çeşitli tedbirler alınmasına ihtiyaç vardır. Ancak bazı okul yöneticilerinin de ifade ettiği gibi talep eden hiçbir öğrencinin bu okul eğitiminden mahrum edilmemesi gerektiği şeklindeki diğer bir düşünce tarzı da meselenin diğer bir boyutunu oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan İHL okul yöneticilerinin öğrenci profiline yönelik dile getirdikleri diğer bir sorun ise öğrencilerin üniversite yönelimleri ve üniversite giriş sınav sistemine ilişkindir. Katılımcılara göre üniversitede okumak isteyen öğrencilerin, özellikle lise son sınıfta olmak üzere, üniversite sınavlarına hazırlanmak durumunda olmaları ve bu sınavlarda meslek derslerinden soru sorulmaması, bu derslerin öğrencilerin gözünde ikincil duruma düşmesine yol açmaktadır. Bu durum ise bu okulların mesleki yeterlilik kazandırma işlevlerini geri planda bırakmaktadır. Ayrıca İHL müfredatında meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşması, bu yılların ise öğrenciler tarafından üniversite sınavlarına hazırlık yılları olması, bir sorun olarak ifade edilmektedir. Bu sorunun çözümü için okul yöneticileri, üniversite giriş sınavında İlahiyat Fakültesi okumak isteyenler için meslek derslerinden de soru sorulması ve İHL müfredatında meslek derslerine son sınıfta yer verilmemesi şeklinde önerilerde bulunmuşlardır. Aşlamacı'nın (2017) araştırmasında da benzer öneri İHL öğrencileri dile getirmiş ve öğrencilerin %52,9'u İlahiyat fakültelerinde öğrenim görmek için üniversite giriş sınavlarında meslek derslerinden de soru sorulmasını istemiştir.

Yine okul yöneticilerine göre İHL öğrencilerinin üniversite yönelimlerinin çeşitliliğine rağmen tüm öğrencilere aynı programın uygulanması, bu okullardaki eğitimin niteliğini etkileyen diğer bir sorundur. Her ne kadar mevcut sistemde seçmeli derslerle öğrencilerin yönelimlerine göre programda çeşitlenmeye imkân sağlanmaya çalışılsa da, yeterli sayıda derslik ve öğretmen bulma gibi uygulamada

---

Turkish Studies

yaşanılan sıkıntılarla, bu her zaman mümkün olmayabilmektedir. Benzer sorun Türk Eğitim Sen tarafından yapılan Türkiye’de Din Eğitimi Çalıştayı’nda da ilgili paydaşlar tarafından dile getirilmiş ve bu okullardaki tek program yapısının öğrencilerin yönelimleri açısından bu okulların misyonlarını yerine getirmede yetersiz kalmasına yol açtığı şeklinde görüşler ileri sürülmüştür (Türk Eğitim-Sen, 2015:46). Bazı okul yöneticilerinin bu konudaki önerileri, öğrencilerin yönelimlerine uygun olarak İHL programlarının çeşitlenmesinin sağlanması ve bu alanların sınavların değerlendirilmesinde etkili olması şeklindedir. Benzer bir öneri Aşlamacı’nın (2017) araştırmasında da İHL’de görev yapan öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu anlamda öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%85,6), din görevlisi olmak isteyen öğrenciler için bu okullarda ayrı mesleki alan programı uygulanması gerektiği görüşünü desteklemişlerdir.

Görüşme yapılan İHL okul yöneticileri bu okullarda din eğitiminin niteliğini etkileyen öğretmen profilinden kaynaklı sorunları, anlaşılabilir şekilde daha ziyade meslek dersi öğretmenleri üzerinden ifade etmiştir. Katılımcıların meslek dersi öğretmenlerine ilişkin sorunlar olarak görüşlerinde öne çıkardıkları en önemli husus, bu öğretmenlerin lisans eğitimlerinde, yani İlahiyat fakültelerinde, iyi yetişemedikleri ve yeterliklere sahip olmadan atandıklarına ilişkindir. Yine bununla da ilgili olarak katılımcıların sıklıkla ifade ettikleri diğer sorun ise bazı meslek dersi öğretmenlerinin Arapça ve Kuran-ı Kerim derslerine girmek istememeleri ve bu derslerin öğretimindeki yetersizlikleridir. Bu sorunlara ek olarak İHL okul yöneticileri, meslek dersi öğretmenlerinin öğrencileri üzerinde etkili olmada, onlarla iyi iletişim kurmada ve kendilerini ve derslerini sevdirmede, kendilerini yenilemede ve okullarını sahiplenmelerinde yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca yeteri kadar meslek dersi öğretmeni atanamamasını ve bu derslerin ücretli öğretmenlerle yürütülmesini; bu öğretmenlerin son yıllarda daha ziyade kadın olmalarından dolayı mesleki uygulamaların yapılmasında, öğrencilere rol model sunumunda ve işe devamlılıklarında karşılaştıkları sıkıntıları dile getirmişlerdir. Meslek dersi öğretmenlerine ilişkin alan bilgisi ve pedagojik formasyon yetersizlikleri, yeterli sayıda meslek dersi öğretmenin olmaması ve kadın meslek dersi öğretmenlerinin fazlalığı Karateke’nin (2015) yaptığı araştırmada da dile getirilen sorunlar olmuştur. Yine Öcal (1991) tarafından yapılan araştırma da İHL müdürleri, meslek dersi öğretmen açığını ve meslek dersi öğretmenlerinin kendilerini yenileyememelerini bir sorun olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca Koç (2009) tarafından 216 İHL meslek dersi öğretmeni üzerinde yapılan araştırmada da, öğretmenlerin meslek ve branş ile ilgili yenilikleri ve gelişmeleri takip etme, kendini geliştirme, okul dışı sosyal ilişkilerde ve etkinliklerde sorumluluk üstlenme gibi mesleki nitelikler açısından istenen düzeyde olmadıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar İmam Hatip Liselerine gerekli yeterliliklere sahip meslek dersi öğretmenleri yetiştirme konusunda uzun yıllardır benzer sorunların yaşandığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan bazı okul yöneticileri ayrıca, kültür dersi öğretmenlerine ilişkin sorunları dile getirirken, diğer bir kısmı ise meslek ya da kültür dersleri öğretmenlerini ayırmaksızın genel olarak öğretmen profiline ilişkin karşılaştıkları sorunları görüşlerinde ifade etmiştir. Katılımcılar kültür dersleri öğretmenlerine ilişkin olarak, bazılarının İHL’ler ile dünya görüşlerinin uyuşmamasını, İHL’leri sadece meslek liseleri olarak görmelerini, kılık kıyafet tercihleriyle öğrencilere iyi rol model olmadıklarını, aralarında İmam Hatiplere antipati duyanların olmasını ve okul kültürüne yeterince ayak uyduramamalarını sıralamışlardır. Genel olarak öğretmen profiline ilişkin olarak ise öğretmenlerin gerekli yeterliklere sahip olmaması, öğrencilere iyi rol model olmamaları, yeterince fedakarlık göstermemeleri ve özverili çalışmamaları, yapılan işlerin önemine inanmamaları ve angarya görmeleri, maddiyatı önememeleri gibi olumsuz nitelikleri sıralamışlardır.

Eğitim-öğretim hizmeti sunan her kurum gibi İmam-Hatip Liselerinde de niteliği geliştirme ya da hedeflenen amaçlara ulaşma, büyük ölçüde bu amacı gerçekleştirmeye istekli öğretmenlerle mümkün olabilecektir. Nitekim öğretmen içinde bulunduğu ortam ve sahip olduğu imkânlar ne olursa

olsun, eğitim sürecinde nitelik üzerinde etkiye sahip öğrenci, program, fiziksel olanaklar, araç gereçler gibi diğer tüm etmenlere anlam ve değer katan belirleyici temel unsurdur. Bu açıdan bakıldığında İHL okul yöneticilerinin dile getirdikleri bu okullardaki öğretmen profilinden kaynaklanan sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede katılımcıların sıklıkla dile getirdiği öneriler, bu okullara öğretmenlerin seçilerek atanması, öğretmenlerin lisans eğitimlerinin kalitesinin artırılması, hizmet içi eğitim uygulamaları ile desteklenmeleri ve meslek dersi öğretmenlerinin branşlaşmaları şeklindedir. Öğretmenlerin İmam Hatip Liselerine seçilerek atanması mevcut mevzuatta sadece proje okulları için söz konusudur. Bunun dışında bu uygulamanın, diğer tür okullardan farklı olarak, sadece İmam Hatip liseleri için genişletilmesi uygulanabilirliği açısından güçtür. Nitekim bu okullar Milli Eğitim sisteminin bir parçasıdır. Bunun yerine her tür ve kademedeki okullar için öğretmenlerin daha nitelikli ve yeterliklerine sahip olarak yetiştirilmesini sağlamaya çalışmak daha makul olacaktır. Çünkü nitelikli öğretmen sorunu, sadece İmam Hatip Liselerinin değil, Milli Eğitim sisteminin genel sorunlarından birisidir. Bu sorunun çözümünün de bütüncül tedbirlerle düşünülmesi, bu okulların uygulamada ayrıışmaması açısından daha anlamlı olacaktır.

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticileri, okullarındaki din eğitiminin niteliğini etkileyen sorunlar bağlamında veli profili açısından da görüşlerinde çeşitli sorunlara işaret etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların genelinin dile getirdiği sorun, velilerin öğrencinin eğitim sürecine karşı ilgisizliğidir. Bunun yanında öne çıkan diğer sorunlar ise, velilerin bu okullardan beklentilerinin aşırı yüksek oluşu, bu okullardan farklı beklentiler içerisinde olmaları, farklı toplumsal kesimlerden velilerin varlığı ve ekonomik ve pedagojik açıdan yetersizlikleri şeklinde sıralanmaktadır. Veli profiline ilişkin benzer sorunlar Karateke'nin (2015) yaptığı araştırmada da tespit edilmiştir. Yine Aşlamacı (2017) tarafından yapılan araştırmada da İHL'de görev yapan öğretmenlerin yarıdan fazlasının (%56,3) velilerinin okulda yapılan toplantılara yeterince ilgi göstermediğini, %59,3'ünün ise çocuklarının eğitimi konusunda okula gereken ilgi ve desteği sağlamadığını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu veriler değerlendirildiğinde İHL öğrenci velilerinin eğitim sürecine yeterince katılım göstermedikleri anlaşılmaktadır.

İlgili alanyazındaki çalışmalar göstermektedir ki velilerin eğitim sürecine katılımı ile nitelikli bir eğitim öğretim arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda lise yıllarında da ailelerin eğitime katılımının öğrenci, veli ve öğretmenlerle ilgili göz ardı edilemeyecek yararlarına ilişkin veriler bulunmaktadır. Bu bağlamda özellikle ergenlik dönemiyle birlikte düşen akademik başarı ve artan disiplin sorunlarıyla ilişkili olarak sistemli ve düzenli aile katılım uygulamalarının, bu dönemdeki öğrencilerin okula ve öğrenmeye karşı tutumlarında, okula devam oranları ve disiplin olaylarının azalmasında olumlu etkiye sahip olduğu ortaya konulmaktadır (Lindberg ve Demircan, 2013). Bu çerçevede İmam Hatip Liselerinde sunulan eğitimin niteliğinin geliştirilmesinde göz ardı edilmemesi gereken, öğrenci ve okul başarısının sağlanmasında işbirliği içerisinde olunması gereken en önemli paydaş olan velilerin eğitim sürecine katılımlarının artırılması gereklilik arz etmektedir. Bu çerçevede Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün bu okullarda yürüttüğü "Evin Okula Yakınlaştırılması Projesi" gibi çalışmaların çeşitlendirilerek ve artırılarak yürütülmesi önemlidir. Bununla birlikte yürütülen bu çalışmaların etkililik ve verimlilik açısından değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Nitekim sahada okul yöneticilerinden yansıyanlar, bu tür etkinliklerde de bir nitelik sorunu olduğunu göstermektedir.

Görüşme yapılan okul yöneticilerinin önemli bir kısmı müfredatlara ilişkin herhangi bir soruna değinmemişlerdir. Buna karşılık bazıları da okullarında din eğitiminin niteliğini etkileyen müfredat temalı çeşitli sorunlara işaret etmişlerdir. Bu bağlamda en fazla değinilen sorun, müfredatların çok ağır ve yoğun olmasıdır. Katılımcılar bu kapsamda ayrıca, meslek derslerinin son

sınıflarda yoğunlaşmasını, ders saatlerinin fazlalığını, müfredatlarının uygulanmasındaki güçlüğü, yine sure ezberlerinin son sınıfa bırakılmasını sorun olarak ifadelerinde dile getirmişlerdir.

Bu okulların müfredatı “hem mesleğe hem de yükseköğrenime öğrenci hazırlamak” şeklindeki resmi amaçlarına uygun olarak din hizmetleri alanına özgü meslek dersleriyle birlikte, diğer lise programlarında yer alan fen ve sosyal alanlara ilişkin dersleri birlikte içermektedir. Cumhuriyet dönemi boyunca İmam ve Hatip Mektepleriyle başlayan tecrübede bu okullar için hazırlanan müfredatların genel olarak %60’ını fen ve sosyal alanlara ilişkin dersler, %40’ını ise meslek dersleri oluşturmuştur (Aşlamacı, 2014). Genel lise müfredatlarından fazla olarak meslek derslerini de içeren bu okulların müfredatının daha ağır ve yoğun olması, yine bu nedenden dolayı ders saatlerinin daha fazla olması, kaçınılmaz gözükmektedir. Ancak okul yöneticilerinin çoğunun da dile getirdiği gibi meslek derslerinin ilk yıllara alınması, ortaöğretim 9 ve 10. sınıflarda tüm okul türlerinde ortak derslerin yoğunlaşması şeklindeki genel uygulamaya tezatlık teşkil edebilir ve farklı okul türleri arasındaki öğrenci hareketliliği açısından daha farklı sorunlara yol açabilir. Bu nedenle bu sorun, öğrencilerin yönelimlerine uygun olarak bu okullarda programların çeşitlendirilmesi ya da mevcut durumdaki seçmeli derslerin uygulanabilirliğinin artırılması için gerekli tedbirlerin alınması ve müfredat sadeleştirilmesiyle aşılmaya çalışılabilir.

Araştırmaya katılan İHL okul yöneticileri, okullarındaki din eğitiminin niteliği ile ilgili yukarıda ifade edilen sorunlardan farklı olarak, bu okullarda akademik başarının öncelenmesini, fiziksel sorunları sıklıkla dile getirmişlerdir. Bunlara göre daha az olmakla birlikte, bu okullardaki sosyal faaliyetlerin yoğunluğu, çevresel ve ekonomik sorunlar da katılımcılar tarafından değinilen diğer sorunlardandır.

Görüşme yapılan İHL okul yöneticilerinin bir kısmı bakanlıktan, il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerine, okul yönetimlerinden öğretmen, öğrenci ve velilere kadar ilgili paydaşların, sistemin zorunlu bir getirisi olarak, bu okullarda öğrencilere dini değerler ya da mesleki yeterlikler kazandırmaktan ziyade, üniversite sınavı odaklı akademik başarının elde edilmesini daha fazla önceliklediklerini vurgulamışlardır. İlgili literatürde de zikredildiği gibi eğitimin niteliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesindeki güçlüklerden dolayı daha çok niceliksel verilerle değerlendirilmeye çalışılması ve ülkemiz için merkezi yapılan sınav sonuçlarının bu anlamda öne çıkması (Demirel, 1991), diğer tür okullar gibi İmam Hatip Liselerini de bu yarışın içerisine soktuğu anlaşılmaktadır. Esasında anlaşılabilir olan bu durum, bu okulların mesleki yeterlik kazandırma ya da nitelikli din eğitimi sunma hedefinin ikinci planda bırakılmasına neden olmasından dolayı tartışılmaktadır. Bu çerçevede bu okulların resmi amaçlarına uygun olarak akademik başarının ya da dini değerler kazandırmanın, her ikisinin de birbirine feda edilmeksizin, bu okullarda kurum kültürünü ve kimliğini kazanmış, mesleki yeterliklere ve dini değerlere sahip, aynı zamanda akademik anlamda başarılı öğrenciler yetiştirilmesi temel hedef olmalıdır.

İHL okul yöneticilerinin önemli bir kısmı, okullarındaki fiziksel yetersizliklerin, nitelikli bir din eğitimi yürütülmesinde sorunlara yol açtığını ifade etmiştir. Bu bağlamda derslik eksikliği, binaların eski oluşu, konferans salonu, kütüphane ve tatbikat yapılacak mescidin yetersizliği gibi sorunlar sıralanmıştır. Bu okullardaki fiziksel yetersizlikler Öcal’ın (1991) ve Karateke’nin (2015) yaptığı araştırmalarda da okul yöneticileri tarafından dile getirilmiştir.

Bazı katılımcıların da ifade ettiği gibi son dönemde özellikle devlet yatırımı olarak yapılan İHL’ler bir tarafa bırakılırsa, geri kalan İHL ve pansiyonlarının büyük çoğunluğu, 1950’li yıllardan itibaren milletin çeşitli güçlüklerle, yokluk içerisinde kurdukları dernek ve vakıflar aracılığıyla yaptıkları (Ünsür, 2005: 203; Bolay ve Türköne, 1995:153) ve bugün de hala hizmet veren binalardır. Bu anlamda okul yöneticilerinin görüşlerinden o dönemin imkânları içerisinde yapılan bu binaların fiziksel olarak günümüze artık yeterince hitap edemediği anlaşılmaktadır. Ayrıca kimi okul

yöneticileri de fiziksel yetersizlik nedeniyle yürütülen ikili eğitim uygulamasından dolayı yaşadıkları sıkıntılara değinerek, teneffüslerin kısılgından dolayı öğrencilerle vakit namazlarını bile birlikte kılamadıklarını ifade etmiştir. Yine ilkokul veya ortaokul olarak inşa edilmesine rağmen zamanla genel liseye ya da İmam Hatip Lisesine dönüştürülen binalarda da yaşanan fiziksel sıkıntılar özellikle yeterli düzeyde mescit, konferans salonu vs olmaması bazı okul yöneticilerinin vurguladığı diğer bir sorundur. Bu anlamda özellikle okul binalarının bu okulların mesleki boyutları da göz önünde bulundurularak yeniden incelenip, imkânlar ölçüsünde eksikliklerin giderilmesine çalışılmalıdır.

İHL okul yöneticilerinin bu okullarındaki eğitimin niteliğini geliştirmeye yönelik sundukları öneriler incelendiğinde, bu okullara akademik anlamda daha başarılı ve kendi istekleriyle bu okulları tercih eden öğrencilerin çekilmesi; bu okullarda görev yapan öğretmenlerin hizmet öncesinde daha donanımlı olarak yetiştirilmesi; bu okul müfredatlarının sadeleştirilmesi ve öğrenci yönelimlerine uygun olarak çeşitlendirilmesi; eğitimde okul, aile ve çevre birlikteliğinin sağlanması gibi, esasında milli eğitim sistemimizin genelini ilgilendiren sorunlara yönelik önerilerde buldukları görülmektedir. Bu önerilerin dikkate alınarak uygulanabilirlikleri üzerinde durulması, eğitimde niteliği geliştirme çalışmalarına süreklilik kazandırılması açısından önem taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, H. H. (2017). Eğitimde Kalitenin Kalite Sistemleri, Eşitlik ve Küreselleşmeye İlişkin Boyutları, http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/Egitimde_Kalite.htm Erişim tarihi, 15.05.2017.
- Akyüz, İ. (2016). *Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Din Politikaları (Recep Tayyip Erdoğan Dönemi)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aşlamacı, İ. (2014). *Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları*, İstanbul: DEM Yayınları.
- Aşlamacı, İ. (2014b). "Türkiye'nin İslam Eğitim Modeli: İmam Hatip Okulları ve Temel Özellikleri", *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 9/5 Spring, p. 265-278.
- Aşlamacı, İ. (2017). *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri: Profiller, Algular, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, M. Ş. (2010). Öğrencinin Din Eğitimine Gönüllü Katılımı, *Etkili Din Öğretimi* içinde, (ed. Şaban Karaköse), TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010.
- Bolay, S. Hayri - Türköne, M. (1995). *Din Eğitimi Raporu*, Ankara: Ankara Merkez İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yayınları.
- Demirel, Ö., (1991). "Eğitimde Nitelik Geliştirmede İşbirliğine Dayalı Öğrenme ile Tam Öğrenmenin Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim*, 82 Ekim, 3-10.
- Gökacı, M. Ali (2005). *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökçe, F. (2010). Öğretmen ve öğrencilerin gösterdikleri davranışların kaliteli eğitim açısından değerlendirilmesi (denetçi görüşleri). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 415-432.
- Karateke, T. (2015). İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Çalışma. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C:5, S:5.

- Karip, E. (2007). İlköğretimde kalite: Avrupa Birliği kalite göstergeleri çerçevesinde kalitenin değerlendirilmesi, S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.), *Türkiye’de okulöncesi eğitim ve ilköğretim sistemi: Temel sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 211-267). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Koç, A. (2009). İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 13, sayı:2, s.131-174
- Lindberg E. N. A. ve Demircan, A. N. (2013). Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Görüşlerine Göre Aile Katılımı: Bir Ölçek Uyarlaması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, January, 3 (1).
- Mermutlu, B. (2008). “İmam-Hatip Liselerinin Seküler Açmazı”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, cilt: X, sayı: 38 [Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı], s. 87-98.
- Öcal, M. (1991). “Müdürlerine Göre İmam-Hatip Liseleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, sayı: 30, Ankara, 36-65.
- Özensel E., Aydemir, M.A., (2014). Türkiye İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Profili Araştırması, *Türkiye İmam-Hatipliler Vakfı Araştırma Raporu*.
- Özguven, E. (1991). “Eğitimde Niteliğin Geliştirme Aracı Olarak Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 3-13.
- TDK, (2017). *Güncel Türkçe Sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.594705b861fa02.40362175 Erişim tarihi: 07.05.2017.
- Türk Eğitim-Sen, *Türkiye’de Din Eğitimi Çalıştayı*, 11-12 Nisan 2015 Komisyon Raporları, Ankara, 2015.
- UNICEF (2000). *Defining Quality in Education, A paper presented by UNICEF at the meeting of The International Working Group on Education*, Florence: Italy.
- Ünsür, A. (2005). *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.